

סוציולוגיה

מידעון האגודה הסוציולוגית הישראלית

יוני 2008

גליון מס' 38

דבר נשיא האגודה

סמי סמוחה

עם כניסתי לתפקיד נשיא האגודה בפברואר השנה מייד אחרי הכנס השנתי המוצלח באוניברסיטת תל-אביב, ברצוני להודות לנעמי כרמון, הנשיאה היוצאת, על העבודה הרבה שהשקיעה לקידום הסוציולוגיה בישראל ולחיצוק האגודה הסוציולוגית ולברך את ליאת מילביצקי על שובה לעבודה כמזכירת האגודה. תודות וברכות מגיעות גם לכל ממלאי התפקידים באגודה המסיימים, הממשיכים והמתחילים, העושים את עבודתם במסירות ובהתנדבות.

הדיסציפלינה הסוציולוגית נמצאת במשבר בעולם ובישראל. שיעור התלמידים במוסדות להשכלה גבוהה הלומדים סוציולוגיה כמקצוע ראשי או משני נמצא בירידה, מעמד המחלקות לסוציולוגיה נחלש, והביקוש לעובדים בתחום זה הוא מועט. "סוציולוג" איננו נמנה עם משלחי היד המושכים והמכניסים.

איננו מתנחמים בעובדה שכוחות השוק פוגעים יותר במספר מקצועות אחרים במדעי החברה ובאופן מיוחד במדעי הרוח. כל אחד מאיתנו, ולא רק הנהלת האגודה וראשי החוגים לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה ולמדעי ההתנהגות, חייב להירתם לבליימת ההתדרדרות של המקצוע ולעשות כיכולתו, בין על-ידי שיפור ההוראה וההנחייה, הופעות בתקשורת, מגעים עם מעסיקים, הפצת ממצאי מחקרים רלבנטיים, ואתגור השיח הציבורי.

הנהלת האגודה תוסיף לטפל בעניינים השוטפים והיא כבר נערכת לכנס השנתי הבא שיתקיים במכללה למינהל בראשון לציון. עבודת ועדת המינוח בסוציולוגיה תימשך, יגובש קוד אתי, הקהילות המקצועיות יפעלו לאורך השנה, יינקטו צעדים להגדלת שיעור מקבלי הסמכה מטעם האגודה, וייבחנו דרכים לשיתוף פעולה בין סוציולוגים באוניברסיטאות לסוציולוגים במכללות. אתר האינטרנט של האגודה יפותח ויעודכן כל הזמן וישמש במה למידע ולקשר עבור חברי האגודה וכל המעוניינים במקצוע.

תוכן העניינים

- 1 דבר נשיא האגודה סמי סמוחה
- הכנס ה-39 של האגודה הסוציולוגית הישראלית: מקום לסוציולוגיה? אחרית דבר
- 2 נסים מזרחי, אדריאנה קמפ, אוניברסיטת תל אביב
- פירוש לדין בעתיד הסוציולוגיה בישראל
- 3 דברי פתיחה מאת נעמי כרמון, נשיאת האגודה 2006-2008
- עתיד הסוציולוגיה בישראל
- 4 אווה אילוז, אוניברסיטה העברית
- עתיד הסוציולוגיה בישראל
- 6 יוחנן פרס, אוניברסיטת ת"א
- ברוך קימברלינג והסוציולוגיה הציבורית
- 7 אורי בן אליעזר, אוניברסיטת חיפה
- העבודות הזכות בתחרות התזות
- 8 של האגודה הסוציולוגית הישראלית
- העסקה, רווחה ומשפחה: כנס בהשתתפות קהילת מגדר
- 15 דליה לירן-אלפר, המכללה למנהל ואורלי בנימין, אוניברסיטת בר אילן
- לזכרו של פרופ' צ'רלס מוסקוס
- 16 סטוארט כהן, אוניברסיטת בר-אילן
- מהגרים ישראלים בחו"ל - המשכיות יהודית או התבוללות?
- 16 לילך לב ארי, מכללת אורנים ואוניברסיטת בר-אילן
- קול קורא לפרס האגודה הסוציולוגית הישראלית
- 18 לתזה מצטיינת לתואר שני, 2009
- קול קורא לקהילות המקצועיות של האגודה
- 18 קול קורא לאתר האגודה
- קול קורא למילון למונחי סוציולוגיה
- 18 ספרי סוציולוגיה חדשים של חברי האגודה
- 19 פרסים ומענקי מחקר לסוציולוגים
- 21 תוכניות לימוד חדשות לתואר שני
- 22 דוקטורים חדשים לסוציולוגיה
- 24 הצעות עבודה
- 24

האגודה הסוציולוגית הישראלית

החוג למדעי ההתנהגות, המסלול האקדמי המכללה למנהל
שד' יצחק רבין 7, ת.ד. 25073 ראשון לציון 75190
טל- 03-9634492 ; פקס- 03-9634173
דואר אלקטרוני liatmi@hdq.colman.ac.il
כתובת אתר <http://www.israel-sociology.org.il>

עורכת: דר' טלי כץ-גר, אוניברסיטת חיפה
עורכת משנה: ליאת מילביצקי

שמסדרונות הפקולטה עמוסים סטודנטים, שבמקום להיות בחופשה, משלימים לימודים? מה יהיה מספר המשתתפים בכנס כאשר חובות הוראה ולימודים מחייבים הן את חברי הסגל והן את הסטודנטים?

המליאה הפותחת של הכנס, שבה השתתפו לצד נשיאת האגודה, נעמי כרמון, גם גוסטבו מש, משה סמיונוב ואווה אילוז, ביקשה לעסוק בהצלבה זו שבין התמה של הכנס לבין ההתרחשות בתוך האקדמיה ובציבור הרחב בעת הדיון במקומה של הסוציולוגיה בשיח הציבורי והאקדמי בישראל בסיבות לכך.

מליאה זו נשאה אופי חגיגי, עם סיום כהונתה של נעמי כרמון כנשיאת האגודה ובחירתו של סמי סמוחה לתפקיד. במהלך המליאה, הוענקו פרסים לעבודות מ"א מצטיינות (פרס ראשון לרועי לבנה ופרס שני ליאנינה יעל פינסקי) וציונים לשבח לארבע עבודות נוספות (לאסף שטיין, ליאת ביברמן-שלו, רווית כהן ומני מלכה).

העיקרון שהנחה אותנו בעת תכנון וארגון המושבים היה חיפוש אחר מה שנראה לנו כאיזון נכון בין צרכים שונים ולעיתים אף מתנגשים. מצד אחד, מאחר ומדובר באירוע שנתי מטעמה של האגודה, הייתה כוונה להעניק לכנס אופי רב גוני ודמוקרטי. כלומר, להכיל כמה שיותר הצעות, לתת ייצוג למוסדות אקדמיים שונים ולצעירים לצד אנשי סגל בכיר. ועם זאת, על מנת לשמור על איכותו של הכנס כמייצג של מחקר סוציולוגי ולשמור על ייחודו כפי שהוצג בקול הקורא, חשוב היה לקיים מיון קפדני למדי של ההצעות. פועל יוצא של תהליך זה, היה צמצום מספר המושבים המתקיימים במקביל לטובת קהל רב יותר בכל אחד מהם. בנוסף, כבכל שנה, היווה הכנס במה חשובה ופורייה להצגת עבודתן של קהילות האגודה, בצד האזנה לקולות חדשים וותיקים שלא מתוך הקהילות. בעקבות השיקולים שלעיל נוצרו בסופו של דבר 43 מושבים, 17 על ידי קהילות האגודה ו-26 שהורכבו מתקצירים שנשלחו באופן עצמאי. ב-36 מהם היו יושבי הראש אנשי סגל בכיר מאוניברסיטאות או מכללות. מושבים רבים עסקו בשאלות של מגדר ובהצלבה שלהן עם שאלות של אתניות, מעמד ודת (היחס בין מקום למגדר, מאפייני ההורות במאה ה-21 והדמוגרפיה של המשפחה, היחס בין מגדר למעמד, מין ומיניות כמרחבים לימינאליים, מאפייני הגבר הישראלי ה"חדש", הגוף בין פיקוח ושחרור, היחס בין מגדר, מדינה וחברה, תהליכי שימור ושינוי סביב מגדר, מגדר ותקשורת ומגדר ופוליטיקה ועוד). מושבים אחרים עסקו במגוון שאלות המוסיפות להעסיק את הסוציולוגיה, בכללן: אי שוויון בחינוך ובבריאות, יחסי מרכז-פריפריה, דת ומדינה, הגירה, זמן ומרחב, צבא ומלחמה, ארגונים ושאלת המומחיות, פוליטיקה, גלובליזציה ומשפט. לצידם, נראה כי שאלות חדשות עולות על סדר יומה של הסוציולוגיה, אודות התבססותו של סדר חברתי ניאו-ליברלי בישראל והשלכותיו, ושאלות אודות גזע ותהליכי "הגזעה". שניים מבין המושבים השונים הוקדשו לציון יציאתם לאור של ספרים: ספרו של זלי גורביץ', על המקום (הוצאת עם עובד) וספרו של לב גרינברג, שלום מדומיין, שיח מלחמה (הוצאת רסלינג).

היציאה מהמשבר איננה קלה כי מערכת ההשכלה הגבוהה מצויה במשבר והכוחות שבהם אנחנו מתחרים הם חזקים, אך נעשה את המאמץ ונקווה לטוב.

סמי סמוחה, נשיא האגודה

האגודה הסוציולוגית הישראלית מביעה הערכה ותודה

לנעמי כרמון

על פועלה, כנשיאת האגודה
בשנים 2006-2008,
לקידום הסוציולוגיה בישראל.
סמי סמוחה, נשיא האגודה.

הכנס ה-39 של האגודה הסוציולוגית הישראלית: מקום לסוציולוגיה? אחרית דבר

ניסים מזרחי ואדריאנה קמפ אוניברסיטת תל אביב

בתאריכים 12 ו-13 בפברואר התקיים באוניברסיטת תל אביב הכנס ה-39 של האגודה הסוציולוגית הישראלית. הנושא המרכזי של הכנס היה "מקום לסוציולוגיה?". סימן השאלה בנושא הנ"ל ביטא את המגמה להשאיר את סוגיית ה"מקום" כשאלה פתוחה, ללא תשובה החלטית ומוסכמת, לעודד את הדיון בה ולפתוח פתח לדיאלוג ולחשיבה מחדשת בנושא. כך, למשל, ביקש הכנס להציע במה לבירור משמעות המושג "מקומי" ולהתלבטות באשר לשאלה האם ה"מקום" הוא מטרת מחקר לכשעצמה או שמא הוא משמש כאתר אמפירי לבחינה ולפיתוח של ידע סוציולוגי כללי. עוד ביקש הכנס לעסוק במתח שבין ה"מקומי" ל"כללי" באמצעות שאלות כמו: מהי משמעותו של מחקר סוציולוגי המבוסס על מיקרו-סוציולוגיה להבנת מבנים חברתיים טרנס-לאומיים וטרנס-מקומיים, האם מושגי היסוד של הסוציולוגיה מספקים מענה למחקר המקומי? האם המחקר המקומי מחייב פיתוח של מושגים וקטגוריות 'מקומיות' או שהוא יכול להתבסס על מושגים כלליים ומיובאים?

התמה המרכזית והשאלות הרב גוניות שנגזרו ממנה שנוסחו בחודשים שקדמו לכנס, קיבלו משמעות אקטואלית עם שביתתם הארוכה של אנשי הסגל הבכיר באוניברסיטאות שנמשכה עד סמוך למועד הכנס עצמו, ושאלת המקום הדהדה באופן סמלי ופיזי כאחד, בתהליך ארגון הכנס ובעת קיומו: איזה מקום קיבלה הסוציולוגיה בשיח הציבורי והאקדמי אודות השביתה? ואיזה מקום היא קבלה בשיח אודות מקומה של ההשכלה הגבוהה בחברה בישראל? איזה מקום ימצא לכנס, שעה

ע"ש דוד הורוביץ והמכון למחקר חברתי, על תמיכתם החומרית הנדיבה. תודה גם לשגרירות אוסטריה בישראל שאפשרה את הגעתה של קרין קנור-סטינה לכנס. ותודה לכולכם, בכירים וצעירים, שטרחתם ובאתם במהלך הלימודים לחלוק עמנו את עבודתכם ורעיונותיכם ותרמתם להמשך פעילותה של הסוציולוגיה הישראלית כקהילה פורייה ותוססת.

בברכה,

ניסים מזרחי ואדריאנה קמפ

האגודה הסוציולוגית הישראלית מביעה הערכה ותודה לגופים שתמכו בכנס האגודה:

- למכללה האקדמית למנהל בראשון לציון, התומכת בפעילות האגודה לאורך כל השנה
- לאוניברסיטת תל אביב, המארחת של כנס השנה, לנשיא האוניברסיטה, לרקטור, ולדיקן של מדעי החברה, שכולם שותפים לסיוע מקיף ונדיב, שהוגש לארגון הכנס
- מכון ב. י. ולוסיל כהן לחקר דעת הקהל
- המכון לחקר החברה והכלכלה ע"ש דוד הורוביץ
- המכון למחקר חברתי
- שגרירות אוסטריה בישראל

פורום לדיון

בעתיד הסוציולוגיה בישראל

דברי פתיחה מאת נעמי כרמון נשיאת האגודה 2006-2008

במושב הפתיחה של הכנס השנתי של האגודה הסוציולוגית הישראלית (אוניברסיטת תל-אביב, פברואר 2008), פתחתי פאנל שהתייחס לעתיד הסוציולוגיה בישראל, בהשתתפותם של אווה אילוז (ירושלים), גוסטבו מש (חיפה), משה סמיונוב (ת"א) ודוברים מן הקהל. בשל מגבלת הזמן, היה זה דיון קצר, אך הוא יצר עניין ושימש למטרתו: להוות פתיח לדיון מתמשך בהווה ובעתיד של הסוציולוגיה בישראל. באותו כנס, התקיים גם מושב לזכרו של ברוך קימרלינג, שהוקדש ל"סוציולוגיה ציבורית" ואפשר לראותו כהמשך לדיון הבוקר הנ"ל. מן הכנס, הדיון עובר כעת למידעון, במת ביטוי של האגודה וחבריה, הרואה אור פעמיים בשנה. הכוונה הינה לקיים מדור קבוע, המיועד להעלאת רעיונות, לניתוח ולהחלפת דעות, במסגרת הפורום המוכרז בזאת.

אעלה כאן בקצרה מספר סוגיות חשובות, ולא יחידות, הראויות לדיון בקרב הסוציולוגים:

(א) מעמדה של הסוציולוגיה בישראל – למרות קיומן של מחלקות עתירות סטודנטים באוניברסיטאות ובמכללות, יוקרת הדיסציפלינה הסוציולוגית

ייחודו של הכנס השנה היה בשלוש מיני מליאות שהתקיימו בסופו של היום השני, לפני המליאה המסכמת. ידע ומקום: רלוונטיות הקטגוריות הסוציולוגיות, בראשותה של עזיזה כזום ובהשתתפותם של הדס מנדל, שלמה פישר, אורי רם ודפנה גולן; סוציולוגיה ציבורית: מחווה לברוך קימרלינג, בראשותו של אורי בן-אליעזר ובהשתתפות גדי אלגזי, אילן תלמוד, סמי סמוחה ושרית הלמן; וסקיצה לאנליזה עצמית: לכבוד ספרו של פייר בורדייה, בראשותו של אבי קורדובה ובהשתתפות סשה וייטמן, אילנה סילבר ואווה אילוז. שלוש המליאות הללו, אפשרו להאיר בו זמנית ומזוויות שונות את מקומן של תיאוריות ודמויות בתוך הסוציולוגיה פנימה ומתוכה החוצה.

הכנס אירח השנה שתיים מבכירות החוקרות בארה"ב: קרין קנור-סטינה מאוניברסיטת שיקגו וססקיה סאסן מאוניברסיטת קולומביה. על אף שהותן הקצרה בישראל, הצלחנו ליצור הזדמנויות שונות לדיאלוג עמן. כל אחת מהן קיימה סדנה לתלמידי תארים מתקדמים ולחברי סגל בכירים, ושתייהן לקחו חלק במליאה המסכמת של הכנס. מליאה זו בקשה להתחקות אחר האפשרות לנסח סוציולוגיה גלובלית של מקום, ובכך לגשר על המתח המסורתי שבין האוניברסאלי והפרטיקולארי, הגלובלי והמקומי. במליאה השתתף גם דני רבינוביץ מאוניברסיטת תל אביב.

לצד ההתכנסויות העיוניות השונות, התקיימו גם שני סיורים אשר סיפרו את סיפור המרחב העירוני של העיר המארחת, תל אביב. הסיור הראשון היה לעג'מי, נווה צדק ויפו, בארגונו של נתי מרום ואילו השני היה למושבה הגרמנית בתל אביב, בארגונו של רונן שמיר.

ארגון כנס הינו הפקה מורכבת, יעידו כל מי שהיו מעורבים אי פעם כנסים במלאכה זו. הדבר נכון שבעתיים, כאלה כשמדובר בכנסים "שנתיים", המבקשים לתת ייצוג לעשייה אקדמית בשדה רחב. עבורנו, הייתה הפקה זו הזדמנות "לעשות ידע": לצאת מכיתות הלימוד, מהמשרדים ומחדרי הספרייה אל מרחב משותף, של דיבור, מפגשים ודיאלוג; לתרגם את האינטלקטואלי ללוגיסטי ואת העיוני לטכני ולשלב ביניהם.

זה המקום לחזור ולהודות לרכזות הכנס קרן פרידמן ואורית הירש על עבודתן הנפלאה בתכנון, בארגון ובהפקת הכנס, ולרונון שמיר, ראש החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת תל אביב, שהיה חלק בלתי נפרד מהצוות המארגן בכל שלבי התהוותו של הכנס ושותף מלא לביצועו ולהצלחתו. כמו כן, אנו מודים לכל נשות האגודה הסוציולוגית, לנעמי כרמון הנשיאה, לליאת מילביצקי המזכירה ולקריסטינה אנטוניה מחליפתה, על שיתוף הפעולה ההדוק בארגון הכנס. אנו מבקשים עוד להודות לאנשי הפקולטה למדעי החברה באוניברסיטת תל אביב, ולעומד בראשם, הדקאן נח לוין-אפשטיין, על הענקת בית תומך ומיטיב לכנס. התגייסותם של כל אנשי המינהל בפקולטה למדעי החברה בכלל ובמזכירות החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה בפרט, שאפשרו את קיומו המוצלח של הכנס. עוד יבואו על הברכה מכון ב. י. ולוסיל כהן לחקר דעת הקהל, המכון לחקר החברה והכלכלה

מחקר מעטות וצנועות, וחסרים מקורות מידע שוטף על סוגיות חברתיות. האם אפשר לעשות משהו בנדון, חוץ מאשר לקטר?

הפורום נועד לליבון סוגיות אלה ואחרות. דיון פורה עשוי להצמיח תובנות חדשות, לסייע לקבלת החלטות על-ידי ההנהלה הנבחרת של האגודה, ובמקרה הטוב, גם לתרום להעלאת קרנה של הסוציולוגיה בישראל.

עתיד הסוציולוגיה בישראל

הרצאה במושב המליאה
בכנס ה-39 של האגודה

אווה אילוז, האוניברסיטה העברית

In a much discussed article published in 1986, Randall Collins suggestively asked: "Is 1980s' Sociology in the Doldrums?" in which he reflected about the fact that many people thought that sociology had become stagnant, repetitive, and fragmented, that it had lost its impact and impulse, that it lacks excitement, an that it no longer got good students or had good ideas. Collins explained this crisis as the result of an institutional problem, not an intellectual one.

Since then, American sociology has somewhat recovered, but many of the problems he identified seem to have hit Israeli sociology. Institutionally, the problem seems obvious. Sociology, in the US and in Israel, produces more PhDs than positions are available. Both quantitative and qualitative sociology are losing their best students. At Hebrew University, the students who are mathematically skilled tend to prefer "economics" or "cognitive sciences" to sociology. On the qualitative side, those who have an "intellectual orientation" prefer "cultural studies" or the more classical disciplines of philosophy and history. Sociology suffers from a low image—it is viewed as feminized, unpractical, abstract without solid real intellectual content, empiricist without real application, formal without sophisticated mathematical tools, or any capacity to make any predictions.

The upshot is that sociology in the world and in Israel is not anymore into the corridors of power, at least it is not in the corridors of power to the same extent as economics, political science, or even clinical psychology. These three disciplines have been strongly institutionalized in government offices, whereas

בשפל. ההשלכה המשמעותית ביותר של מעמדנו הירוד הינה אי יכולתנו למשוך לשורותינו את המצטיינים שבין הסטודנטים. לא רק שאין הם רואים בסוציולוגיה את "מלכת המדעים", כפי שראתה עצמה בעבר, אלא שאין הם מודעים להיותה "דיסציפלינת אם", אשר פרופסיות רבות נשענות עליה, כולל: התנהגות ארגונית ומנהל עסקים, תקשורת, תכנון עירוני וכפרי, חינוך, בריאות בקהילה, עבודה סוציאלית וקהילתית, קרימינולוגיה ועוד.

(ב) רלבנטיות הסוציולוגיה לדיון הציבורי בישראל – קיים פער בין הנושאים שרבים מן הסוציולוגים בישראל עוסקים בהם לבין המגמות והבעיות הבולטות בחברה הישראלית; מגדר הוא - כמובן - תחום חשוב מאד בעיני, ובכל זאת תמהתי כשהתברר שהוא הפופולארי ביותר בין תחומי ההתמחות של החברים באגודה הסוציולוגית, במרחק ניכר מן הבא אחריו. הסוציולוגים איבדו (כמעט) את קולם הציבורי, לטובתם של כלכלנים (בעיקר), פסיכולוגים ואנשי מדע המדינה. האם יש לסוציולוגים בישראל עניין בקיומה של סוציולוגיה ציבורית? האם הם רוצים יכולים להשפיע על קבלת החלטות בעניינים ציבוריים?

(ג) הסוציולוגיה כפרופסיה – הסוציולוגים חלוקים ביניהם לגבי מהותה של הסוציולוגיה (הגות? מדע? פרופסיה? כולם?). לדעתי, הסוציולוגיה אמורה לשמש גם כפרופסיה. יתר על כן, להערכתי, אם לא נשכיל לפתח סוציולוגיה פרופסיונאלית, אשר לא תסתפק רק בסקרי דעת קהל וגם לא רק בסיוע למנהלי חברות ועסקים, קטנים סיכווינו למשוך סטודנטים מצטיינים. אני מאחלת לנשיא הבא של האגודה שיצליח יותר ממני לקדם את הליכי ההסמכה של "מומחים בסוציולוגיה יישומית" בחמישה תחומים, הליכים שהאגודה קיבלה החלטות לגביהם בעבר אך עד היום לא הצליחה לקדםם באופן משמעותי.

(ד) מחלוקות קיצוניות בין סוציולוגים – קיום מחלוקות ענייניות בין אנשי הגות ומדע הינה בבחינת תנאי הכרחי להתפתחות התחומים שבהם הן/הם עוסקים. אולם המחלוקות בין הדוגלים בשיטות מחקר כמותניות לאלה שפוסלים אותן ומעדיפים שיטות איכותניות, כמו המחלוקות בין פוסט-ציונים למתנגדים להם, מקצינות לעיתים עד כדי דה-לגיטימציה הדדית. האם ראוי להימנע מהקצנה? האם ראוי לחפש דרכים להכרה הדדית בתרומות של כל צד בוויכוח?

(ה) חסרון משאבים למחקר – בניגוד למשאבים הרבים המושקעים בפיתוח מחקר בסיסי ויישומי במדעי הטבע ובטכנולוגיה, מדעי ההתנהגות - וסוציולוגיה בתוכם - סובלים ממחסור חמור במשאבים ותשתיות למחקר: קרנות מחקר מעטות מאד מקציבות להם סכומים קטנים, אין להם תעשייה תומכת, המלגות לסטודנטים מבצעי

prestige, and a sociology that is more local, but not preoccupied enough with making local findings relevant to the international discussion.

These internal divisions have become disruptive of the production of innovative ideas.

Let us examine each one of the paradigms mentioned: About the quantitative paradigm, we may say with Art Stinchcombe that: "most methodological refinements, in the absence of a theoretical vision, have been of little use: empirical patterns that are robust enough will almost always turn up under one statistical method as under another, and most of what has been found in recent years with newer techniques would have showed up with the older techniques as well." Sophisticated techniques have no intrinsic value if they do serve to illuminate a theoretical vision.

But postmodern metatheory has also become boring and threatens to ossify: how many times can we hear again that there is no such thing as value neutrality or objectivity, that subjective and historical situatedness are fundamental to action, that knowledge is power, that Enlightenment is dead, that we are governed by Ashkenazi white male? Political transgressiveness also produces its own blandness and banality.

These internal divisions contribute to fragment sociology. We must go back if not to grand theory, at least to some grander vision of the sociological project. Anthropologist G. Foster, studying Mexican peasants, came up with the notion that these peasants had a peculiar cognitive make-up, that of the "limited good," that is, their view was that because resources were limited, if someone had something, it meant he had somehow taken it away from someone else, usually themselves. If you had something, it must mean you took it away from me. I think such cognitive make-up also exists in Israeli sociology. Israeli sociology is so small and fragmented that... We should overcome our internal divisions, not to reach consensus, but exactly the opposite, in order to do what science should do, namely, debate about core issues and questions. There are not enough real questions and real debate in Israeli sociology. Thus it seems to be that Israeli sociologists have a special contribution to make to world sociology on a number of issues about which the Israeli case can shed some light. To name some of these issues: fertility and

sociology, which for a while in the 1950s enjoyed the status of an influential discipline, was quickly rejected, policy-makers preferring instead to rely mostly on economists, and occasionally political scientists and psychology to make decisions.

But surely the institutional problem cannot be the whole story. If I take the example of France—there has been a terrible crisis of sociology in terms of employment, funding, resources—ininitely greater than in the US—and yet in the last 40 years France has produced an outstanding list of sociologists: Pierre Bourdieu, Bruno Latour, Luc Boltanski, Alain Touraine, Raymond Boudon, Edward Morin, Jean Baudrillard, Ramond Aron, Michel Foucault. France is an excellent example of dysfunctional institutions which do not provide any jobs to sociologists, and yet remain a source of outstanding sociologists. Against Collins, I believe the crisis is also intellectual. That is, the crisis has to do with how science is conducted and organized concretely.

One problem has to do with sociology at large—sociology has collapsed under a wide variety of subfields which often have little to say to each other. Add to this the collapse that happened in epistemology around the late 1870s, 1980s with positivists and so-called qualitativists throwing mud at each other where each one felt the other was undermining the true and only way of doing science. All of this contributed to fragment very much the sociological project, that is, the attempt to understand big phenomena by understanding both their subjective meaning and their objective regularities.

In Israel, this rift is translated into other rifts which run even deeper. In Israel, the deep rift between positivist and qualitative sciences has taken a particularly poignant character because it often—though not always—overlaps with deeper political positions concerning Zionism, the nature of the Jewish state, the legitimacy or illegitimacy of Jewish nationalism and use of military means to defend that nationalism.

Rift is thus between those who want, like Max Weber, to leave the prophet and the politician out of the classroom and those who use the classroom as yet another way to do politics. The split overlaps another split, between a sociology that wants to be international and loses in local relevance what it gains in

עתידי הסוציולוגיה בישראל

מכתב לנשיאה

בתגובה לדיון במליאה של הכנס ה-39

על עתידה של הסוציולוגיה

יוחנן פרס, אוניברסיטת תל-אביב

פרופ' קונה ספר:

בניו-יורק השתתפתי כפוסט דוקטורנט בסמינר של פרופ' לזרספלד, הנחשב כאבי הסוציולוגיה הכמותנית. הוא סיפר שזה עתה חזר מחנות הספרים ובידו ספר מעניין. בדרכו פגש ידד ששאל אותו:

"Why did you buy this book?"

"זו שאלה שאינה ברורה די צרכה" השיב לזרספלד, "קשה להעלות על הדעת שאלה פשוטה מזו" התריס הידיד, יכולת לשאול:

"Why did **you** buy this book (rather than sending one of your assistants)?"

ואז התשובה הייתה יכולה להיות: "הליכה קצרה בצהריים טובה לבריאותי", "המזכירה לא באה היום" או "המוכרת בחנות זו נחמדה במיוחד". ואלו שאלות:

"Why did you **buy** this book (rather than asking the author to send you a copy)?"

התשובות: "כיוון ששכחתי לשלוח לו את ספרי", "לא נעים לבקש" או "הספר יצא בהולנד, והמשלוח ייקח זמן רב....."

"Why did you buy **this** book (rather than another title referring to the same topic)?"

תשובות: "הספר עבה דיו כדי להפחיד את כל המבקרים במשרדי" או "הביקורת שבחה את היסודיות וההעמקה של הספר".

לבסוף, יכולת לשאול:

"Why did you buy this **book** (rather than acquire the articles preceding every printed volume by months, or even, years)?"

במקרה זה הייתי מסביר שאני מעוניין בסיכום מקיף של הנושא וזה ימצא רק בספר.

"עכשיו אתה רואה שהשאלה הקטנה שלך היא גדולה. לפני שניגשים להשיב עליה דרושה דיפרנציאציה לממדים השונים הנכללים בה, לנפות מתוכם את הרלבנטיים ביותר ואחר כך לחזור ולמזג אותם בשאלת מחקר משמעותית, למשל: למה אנשים עדיין קונים ספרים בעידן של טכנולוגיות תקשורת יעילות יותר?"

כאן אני לוקח את רשות הדיבור; התפקוד שלזרספלד קרא לו 'אלבנרציה של המשתנים העיקריים' קיים בכל המתודולוגיות במדעי האדם והחברה. האנתרופולוג ידבר על 'מחקר גישוש', הפסיכולוג על 'ראיונות עומק', הפסיכולוג החברתי על 'קבוצות מיקוד', המתודולוג הדגול לואיס גוטמן דיבר על 'מיפוי המרחב הסמנטי'. לכולם מטרה אחת; עשיית הכרות עם השבט / המוסד /

women's bodies, nation-building, immigration, ethnic stratification, militarism, globalization and Americanization, fundamentalism, group conflict and media, colonialism, new technologies.

I think we should approach these topics by trying to develop both a core integrative vision of sociology and by conducting large-scale comparative analysis with other countries. These two moves would help us to revitalize the core of Israeli sociology, around which and within which we can debate. But this should be done not by having in mind simply to imitate the American model and American theory, but rather with the purpose to generate our own theory: to make the local have international relevance, as opposed to simply import international models. But we can do this if quantitative sociology reconnects itself to a theoretical vision of what sociology is. Sociology is not and will never be economics because sociology must ask questions about values, goals and moral order and because sociology has to deal with many more variables than economists do. As Collins reminds us: "no intelligent science is monistic, based on the application of some single 'first principle'; it is multicausal, using a tool kit of different causal and structural principles in tandem to explain the specifics of particular cases in the historical world." It is to this vision of sociology we should go back to.

But I would also add that qualitative sociology must differentiate sharply between critical sociology and a sociology that is political. A critical sociology is one that encompasses several points of view and does let you know in advance what it will find. A political sociology is one that includes one point of view and often knows in advance what it wants to find. The best example is Michel Foucault, who completely broke away with Marxism on one side and Freudianism on the other and could create a new vision for social thought. It is to this kind of intellectual and scientific freedom we should aspire.

רבים יסכימו שמציאת הסדר בין סגנונות המחקר השונים הוא בנפשה של הסוציולוגיה, אולם כמו בקונפליקטים אחרים, הצדדים אינם מוכנים לשלם את המחיר. יש המתבצרים מאחורי האמונה שהצד השני סופו שיראה את האור ויצטרף לדרך ה"נכונה", אולם ניסיון חיינו המשותפים כסוציולוגים אינו מספק שום ראיות התומכות בתחזיות אופטימיות כאלה. איכותנים וכמותניים ימשיכו לקפוץ על רגל אחת ולטעון שמהירותם אינה נופלת ממתחרה הרץ בעזרת שתי רגליו.

לי אישית נראה שהפתרון אינו בידי חוקרים מן השורה, אלא בידי שומרי הסף של הדיסציפלינה: עורכים, מבקרים, מורי שיטות מחקר, מזמיני מחקרים וכיוצא בהם.

אם כל אלה יעמדו על כך שמחקר דורש גם תיאור וגם ביאור, יבינו החוקרים שלא ניתן להציג מחקר שלם מבלי שיהיו בו יסודות איכותניים וכמותניים גם יחד. התחרות-יריבות לא יתבטלו, אך יאוזנו על ידי תלות הדדית. הפשרה המוצעת כאן יכולה להתממש בשתי דרכים: על ידי לימוד מעמיק של שני הסגנונות המחקריים או על ידי שיתוף פעולה בין חוקרים משתי האסכולות. ההתמחות בשיטת מחקר אחת נוחה ויעילה מבחינתו של החוקר, אך אינה מספקת את הצורך של הקורא בתמונה רב-גונית, ועם זאת מתואמת.

הרי בסופו של דבר הקורא הוא אדונינו, ואנו עבדיו.

אני מודה לנשיאה על תשומת לב.

ברוך קימרלינג והסוציולוגיה הציבורית

אורי בן אליעזר, אוניברסיטת חיפה

בכנס הסוציולוגי האחרון אורגן פנל שעסק בסוציולוגיה הציבורית וביחס שבניה לבין הסוציולוגיה הפרופסיונאלית. הפנל נערך לכבודו של ברוך קימרלינג מבכירי הסוציולוגים הישראלים אי פעם שכידוע נפטר השנה. יו"ר הפנל, אורי בן-אליעזר מאוניברסיטת חיפה הקריא קטעים ממאמר עיתונאי שכתב ברוך קימרלינג על נסיגת צה"ל מעזה. באמצעות המאמר, שרבים כמותו נכתבו על ידי קימרלינג בעיתונות היומית במהלך השנים, ניסה בן-אליעזר להראות כיצד סממן הביקורתיות, אפילו החריפה ביחס לישראל, מלווה את כל כתיבתו של ברוך, ואף על פי כן, ההבחנה בין כתיבה הכפופה לאמות מידה אקדמיות מדעיות, לבין כתיבה עיתונאית, המשוחררת ממגבלות אלו והמחפשת מגע עם קהל רחב, באה לידי ביטוי ברור בעבודתו של הפרופסור המנוח.

סמי סמוחה, דיקאן הפקולטה למדעי החברה באוניברסיטת חיפה, ציין שקימרלינג היה סוציולוג ציבורי, אינטלקטואל, אמיץ, בעל כושר השתנות, ואיש סתירות. הוא היה מודל של מלומד שעשה את כל הדרך הארוכה מסוציולוג של זרם מרכזי, לסוציולוג ביקורתי, ולסוציולוג

התנועה / האסכולה, העומדים במרכז המחקר. כל מחקר שואל קודם כל: "מה?" ורק אחר כך "כמה, איך, ולמה?".

ראשיתו של היוכוח התמקד בשיטות איסוף הנתונים בהניחו שהמטרה – גילוי והסברת התנהגות אנושית ו/או מבנים חברתיים היא משותפת, ואלו בימינו התרחב השפע. האיכותנים והכמותנים הפכו לשני מחנות הנלחמים על אותה טריטוריה אקדמית. יש מחלקות לסוציולוגיה המגדירות את עצמן כמחויבות (בלעדית או "בעיקר") למחקר איכותני ואין בהן דריסת רגל, שלא לדבר על מרחב התפתחות, לכמותנים, ויש להיפך. ברוב האוניברסיטאות מכירים בזכות הקיום של שתי הגישות ומקפידים שהמשאבים האקדמיים (תקנים, שיעורי חובה, כנסים, תפקידים מנהליים) יוקצו באורח שוויוני. המעבר ממחלוקת למאבק רוח באקדמיה והוא מתחיל בדרך כלל כאשר כל הנימוקים לכאן ולכאן נאמרו כבר. במצב כזה קשה במיוחד גורלו של מי שמנסה לשמור על עמדה מרכזית ולא להיגרר לשוליים הקיצוניים. בעבודתו המחקרית של איש ביניים כזה ימצאו הן איכותבסקי והן כמותנב ליקויים מסמרי שיער: "זו לא אתנוגרפיה" יסביר האנתרופולוג, "המדגם לא מייצג" יטען הכמותן. בשלב זה מוסטת המחלוקת מעדיה המקוריים: התקרבות לאמת מדעית. מניעים אישיים, פוליטיים וכלכליים חודרים לתוכה. שאלות רטרוריות מרחפות באוויר:

- איך אשיג משרות לעמיתיי ולתלמידיי?
- איך אסתיר את מגבלותיי?
- כיצד אוכל לבטוח במסקנות עמיתי אם אלה הרחיקו את עדותם לאיים הקריביים?
- לשם מה הרגתי אותך עצמי באוהלה של סטטיסטיקה?
- כיצד אתמודד עם מבטיהם המזלזלים של מדעני הטבע?
- איך אצור עניין במחקריי אל מעבר לחוג הצר של בעלי היכולת המתמטית?

כאשר שאלות אלה נעשות דוחקות יותר מחפשים שני הצדדים בני ברית מעבר לתחומה של הסוציולוגיה. בדרך כלל נמצא את הכמותנים מחפשים את קרבת מדעי הטבע, והאיכותנים עורגים למדעי הרוח. לאחר שהמחלוקת כרסמה את השורשים המשותפים היא פורצת למרכז הזירה ושואלת: "מהי בעצם סוציולוגיה, סוג של מדע או גרסא מסוימת של פילוסופיה/היסטוריה?" תוך זמן קצר מתווספים חומרי בעירה חדשים:

מחקר בסגנון פמיניסטי, מוגדר כרפלקטיבי יותר, מתחשב בצרכי הנחקר ומצוקותיו. לכן מוזמנות סוציולוגיות להשתלב במחנה האיכותני ולפחות להסתייג מן הטכנאות הסטטיסטית. כדי להימלט מחוסר המשמעות של סקרים ומודלים מתמטיים מוכנים הוגים "פוסט מודרניסטים" לצמצם את מגעם עם המציאות הנחקרת ולהתמקד בפרשנות של "טקסטים".

כך מצליחים שני הצדדים להבליט, אולי גם להגביר, את החד צדדיות, הקיצוניות והשרירותיות אחד אצל השני.

ותלמידות אשר כפרו בניתוק בין סוציולוגיה פרופסיונאלית לבין הסוציולוגיה הביקורתית והציבורית.

לדיון גם תרם גדי אלגזי מאוניברסיטת תל-אביב, שדיבר בהערכה על עבודתו של קימרלינג אותו הוא לא הכיר אישית. אלגזי, היסטוריון ידוע-שם המעורב גם בפעילות פוליטית אינטנסיבית ובמעורבות חברתית ענפה, דיבר דווקא בחשיבותה ובשבה של עבודה אקדמית המשוחררת ככל שניתן מהשפעות פוליטיות "חיצוניות".

העבודות הזוכות בתחרות התזות של האגודה הסוציולוגית הישראלית

פרס ראשון לעבודת תזה 2008

סיפורים מהקופסה השחורה:

אתנוגרפיה של כלכלנים וידע במשרד האוצר

רועי לבנה, אוניברסיטת חיפה

בהנחיית: אר יובל יונאי

המחקר הסוציולוגי ניתח עד היום את תפקודם של כלכלנים בשירות המדינה מבלי להתבונן באופן ישיר בעבודתם. עבודות קודמות, שדנו ביישום של ידע כלכלני-מומחי ברמה המקומית והגלובלית, התמקדו במידת השתלבותם של כלכלנים-מקצועיים במנגנונים המדינתיים, במשמעויות הפוליטיות של הידע הכלכלני המיושם בהם וביחסי הכוח בין השלטון, המומחים וההון. עבודה זו מבקשת להשלים את החלל שנותר בספרות הסוציולוגית, ולהתבונן באופן ישיר בעבודתם של כלכלנים ביחידה לניהול החוב הממשלתי שבמשרד האוצר הישראלי.

בהתבסס על תצפיות שבוצעו ברוב הישיבות שהיחידה ערכה בין יולי 2004 לאוקטובר 2005, ראיונות עם כלכלניה וניתוחים טקסטואליים של חומרים שפורסמו על-ידם, אסיק מסקנות הנוגעות לשלושה תחומי מחקר עיקריים: סוציולוגיה ואנתרופולוגיה של מדע, סוציולוגיה כלכלית וכלכלה פוליטית.

בעקבות ברונו לאטור (Latour, 1987) אגדיר את משרדי היחידה לניהול חוב כ"מרכז חישוב" (center of calculation), שמנהל ומרכז לתוכו "תרגומים" (Latour, 1999a) שונים של ידע כלכלני. דרך בחינה אתנומטודולוגית של עבודת הכלכלנים אראה כיצד התרגומים הללו מבוצעים. אטען כי הצלחתם של כלכלני היחידה לרכז צורות שונות של ידע ממקורות רבים ביססה אותם ככוח הנהנה מעצמאות יחסית מהשפעותיהם של סוכנים פוליטיים או כלכליים אחרים.

עצמאות זו הייתה נדבך מהותי בתהליך המרקטיזציה (marketization) שתחום אגרות החוב הממשלתיות עבר בשנים האחרונות. באמצעות מעקב אחרי פעולות שונות, שיזמו כלכלני היחידה ומספר גורמים מחוץ לה,

רדיקלי. בסוף ימיו, אמר סמוחה, צעד קימרלינג בראש המחנה הרדיקלי, אך בניגוד לרבים מחבריו למחנה הוא האמין במדע ובקיומה של אמת אובייקטיבית, מעבר לנרטיבים ולסיפורים שקבוצות מספרות על עצמן. כך מילא קימרלינג תפקיד כפול של סוציולוג אקדמי שתרם רבות לחקר החברה הישראלית ושל סוציולוג ציבורי שפרסם בהרחבה את דעותיו לגבי סוגיות שנויות במחלוקת בישראל. הוא היה סוציולוג אהוד על-ידי הסוציולוגים הרדיקליים והביקורתיים וגם לא מעט מהסוציולוגים מהזרם המרכזי. הוא גם ראה את עצמו כציוני למרות שנקט עמדות שנחשבות בישראל לבלתי-ציוניות ואפילו לאנטי-ציוניות. את הרצאתו ייחד סמוחה להבחנה הקיימת לדעתו בסוציולוגיה הישראלית בין שלושה זרמים עיקריים, הזרם המרכזי, המסורתי, שבמרכזו כתיבתו עמדו תפישות פונקציונאליסטיות ותיאוריות של מודרניזציה, הזרם הביקורתי שהפנה את תשומת הלב בכתיבתו לעבר מתחים וקונפליקטים הקיימים בחברה הישראלית בשל השונות הרבה המצויה בה, והזרם הרדיקאלי הקורא תיגר על הנחות היסוד שעל פיהן קיימת החברה הישראלית.

אילן תלמוד, גם הוא מהחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת חיפה, העלה על נס את מעברו של קימרלינג מפונקציונליזם לגישת קונפליקט מבני ולתיאוריה של בחירה רציונלית, כפי שבה לידי ביטוי, לטענתו, בעיקר בספר שכתב קימרלינג עם יואל מגדל על הפלשתינאים. בהרצאתו, שהוקדשה לברוך קימרלינג, הציג תלמוד ביקורת על ארבעה טיפוסים של סוציולוגיים ציבוריים, ועל כללי המשחק וההטיות הסגנוניות והתיאורטיות של הסוציולוגיה הציבורית בישראל.

שרית הלמן מאוניברסיטת בן-גוריון, תלמידה לשעבר של המנוח, אמרה, כי קימרלינג סימן את המעבר של הסוציולוגים הישראלים, כמחברים ומחויבים במחקריהם לקטגוריות-העל שהנחו את מפעל בניית המדינה והאומה בישראל, לפרספקטיבה החושפת את המנגנונים ואת הכוחות אשר עליהם מושתת מפעל זה. הסוציולוגיה שברוך קימרלינג התקומם נגדה הייתה ללא ספק סוציולוגיה פרופסיונאלית. היא הניבה מחקרים, השתמשה בשיטות מחקר מתקדמות, ואף הציבה חלק מהסוציולוגים הישראלים במרכז העשייה הסוציולוגית העולמית. אולם, במונחים של גידנס ואף של בורדיה הייתה זו סוציולוגיה נטולת רפלקסיביות. היא לא בחנה את ההנחות המתה-תיאורטיות שלה וגם לא את ההשלכות הפרופסיונאליות והפוליטיות של התיאוריות שבהן היא השתמשה. קימרלינג, הוסיפה הלמן, הציג מסלול חדש ומאתגר, מעין חזרה לאופק שהסוציולוגיה הקלאסית הציבה – חשיפת המנגנונים המכוננים את החברתי, ביקורת על אופן הכינון של החברתי, ואף יותר, בדיקה מתמדת של קטגוריות-העל שבאמצעותם אנחנו כסוציולוג ציבורי, כאשר גם באמצעות מאמריו בעיתונות הוא חשף את ציבור קוראיו בשפה נגישה אך בלתי מתפשרת להשלכות של הלוגיקות המארגנות את החברתי בישראל, בעיקר הכיבוש והמיליטאריזם. הלמן סיימה באמרה, כי ברוך קימרלינג עיצב דור של תלמידים

בעקבות המפגש עם מוסדות המדינה. מימדים שונים של השתלבות נבחנו לאור תיאורית האסימילציה המפולחת של Portes & Zhou (1993) והתייחסות לדפוסים חדשים של השתלבות וזהות המוגדרים בספרות כטרנס-לאומיים וגלובאליים (ענטבי-ימיני, 2002, Remennick, 2002).

המחקר עולה כי אפשר להבחין בין שני דפוסי זהות עיקריים בקרב העולים הנוצרים אותם זיהיתי כ- (1) זהות פטריוטית ו- (2) זהות טרנס-לאומית. הנוצרים "הפטריוטיים" מגדירים את זהותם כנוצרית, יהודית וישראלית. הם חשים זיקה חזקה לעם היהודי, הם מתייחסים אל ארץ ישראל כאל מולדתם, חשים גאווה ביחס למוסדות המדינה, במיוחד לצה"ל בו רוצים לשרת. נוצרים שמגבשים זהות "טרנס-לאומית" מגדירים את זהותם במונחים אתניים רוסיים הקושרים אותם למדינות המוצא בשעה שזהותם הדתית נוצרית מקשרת אותם לקהילה גלובאלית של נוצרים ברחבי העולם. קשר חזק של הנוצרים הטרנס-לאומיים לתרבות המקור מתבטא בצריכה אינטנסיבית יותר (יחסית ל"פטריוטים") של תרבות רוסי, וקשר הדוק יותר לתרבות ול"מנטאליות" הרוסית.

במחקר נבחן מרחק חברתי של העולים הנוצרים מקבוצות שונות באוכלוסייה הישראלית. העולים הנוצרים עדיין לא מרגישים בטוחים לגלות את זהותם לישראלים, הם מחביאים את האיקנות בביתם ומשתדלים לא להראות באופן גלוי את הצלב על צווארם. העולים הנוצרים מפתחים קשרים תדירים עם החברה הערבית והבסיס לקשרים אלה היא אמונתם המשותפת בישוע ותחושה של גורל משותף בתור קבוצת מיעוט בחברה הישראלית.

לפעילות דתית בכנסיות ובחוגי בית תפקיד חשוב בעיצוב זהותם ואופן השתלבותם של העולים הנוצרים בחברה הקולטת. כפי שעולה מהמחקר הנוצרים הטרנס-לאומיים מטפחים את האלמנטים של התרבות האתנית הרוסית בעזרת השתתפות פעילה בכנסייה האורתודוקסית הרוסית. לעומת הנוצרים הטרנס-לאומיים "הפטריוטיים" גם מאמצים את הסממנים של התרבות הישראלית וחוגגים חגים יהודים וישראלים. כך הם מבטאים מעין זהות היברידית המשלבת בין יהדות ונוצרות. הקונטקסט החברתי של הכנסייה הרוסית האורתודוקסית (בה מבקרים בעיקר הנוצרים "הטרנס-לאומיים"), והגישה הפרו-רוסית והפרו-פלסטינית של הכומר בכנסייה זו מונעים מקהל המאמינים המבקרים בה הזדהות עם המדינה וייתכן שמאפיין זה מקשה על הרגשת השייכות של עולים נוצרים לחברה הישראלית. לעומת זאת הכנסייה היוונית ישראלית (בה מבקרים בעיקר הנוצרים "הפטריוטים"), נתפסת על ידי העולים המבקרים בה ככנסייה פרו-ישראלית כאשר גם המבנה החברתי שלה תורם להרגשת השייכות לחברה הישראלית.

הנחקרים במחקר ביטאו ביקורות רבות כלפי המדינה. הם טענו שחוק השבות ודיני אישיות מפלים אותם לרעה. ביטויים לאפליה זו שעליהם דיווחו הנוצרים במחקר היו

אראה כיצד נבנתה המתכונת הנוכחים של שוק אגרות החוב, שבה שחקנים אטומיים, אנונימיים ורציונליים מבצעים חישובים בכדי למקסם את רווחיהם. במסגרת תהליך הבניה הזה החליף מנגנון השוק מגוון רחב של הסדרים חברתיים ופוליטיים שאינם שוקיים, והתיר זיקות וקשרים שהתקיימו בעבר בין המדינה לאזרחיה.

באתר הספציפי שאותו חקרת, הידע המיוצר על-ידי הכלכלנים תרם לניסוח מחדש של היחסים בין המדינה לאזרחיה ולהפיכתם ליחסי שוק.

פרס שני לעבודת תזה 2008

**מהגרים נוצרים במדינה יהודית:
זהותם של עולים לא יהודים של שנות ה-90
מברה"מ לשעבר**

**יאנינה יעל פינסקי, אוניברסיטת חיפה
בהנחיית: ד"ר רבקה רייכמן**

תופעה שלא זכתה עד כה להתייחסות נרחבת במחקר האקדמי, אף כי מימדיה הולכים וגדלים לאחרונה הינה תופעת הגירת עולים לא יהודים לישראל (במסגרת חוק השבות), המעדיפים בחלקם לשמור על דתם הנוצרית במדינה בעלת צביון יהודי דתי מובהק. נתונים אחרונים של הלמ"ס קובעים שבישראל 240 אלף עולים לא יהודים המהווים 26% מכלל העלייה ומספרם של העולים הנוצרים הגיעה בסוף שנת 2002 ל-26 אלף. בעבודה זו בחרתי להתייחס לתחום אחד של השתלבות העולים הנוצרים בחברה הישראלית שהוא זהות. השאלה המרכזית שנשאלה במחקר היא: כיצד העולים הנוצרים מברה"מ לשעבר מגדירים את זהותם (הדתית, האתנית והלאומית) ואם ניתן להצביע על דפוסי השתלבות דיפרנציאליים בקרב קבוצות שונות של נוצרים על פי הקשר שלהם ליהדות.

למחקר התראיינו 23 נחקרים נוצרים שעלו לישראל בשנות ה-90 מברה"מ לשעבר. מתוכם 8 יהודים על פי ההלכה (4 יהודים מצד שני ההורים ו-4 יהודים רק מצד אם, אב לא יהודי) ו-15 לא יהודים על פי ההלכה (ל-5 אם לא יהודיה ואב יהודי, ל-4 רק סב/תה יהודי/ה ו-6 לא יהודיים שעלו לישראל עם בעל/אישה יהודיים או יהודיים למחצה). המכנה המשותף של כל הקבוצות הוא הקשר הפעיל עם הדת הנוצרית. המידע נאסף בשתי שיטות: שיטת ראיונות עומק ושיטת תצפית משתתפת בכנסייה השייכת לפטריארכט הרוסי, הכנסיות השייכות לפטריארכט היווני בישראל וחוגי בית.

במחקר נבחנו מספר מימדים הקשורים לזהותם של עולים נוצרים כגון: סיבות להגירתם, סיבות להתנצרותם, יחסים של העולים עם קבוצות שונות בחברה הישראלית (כגון נוצרים כמוהם, יהודים מברה"מ לשעבר, יהודים ישראלים וערבים ישראלים), דפוסי בילוי דתיים ואופן השתתפותם במוסדות דתיים כגון כנסיות וחוגי בית נוצריים, קשרים עם תרבות ומדינות המוצא וחוויות

ששמה 'חכמים בריבוע', פונה לחטיבות הביניים ומיעדת ללימוד באמצעות צוות ההוראה הבית-ספרי. התוכנית מהווה מרכיב מרכזי בפעילות המוגדרת כאחריות החברתית של העסק.

הרקע התיאורטי של העבודה ממקם את פעילות 'חכמים בריבוע' במסגרת תהליכי ההפרטה בחינוך. תהליכים אלה מוצגים כחלק מהתחזקות הגלובליזציה הכלכלית ומעבר לממשליות ניאוליברלית. ממשליות המתאפיינת בחדירה של 'היגיון שוק' לניהול שירותי מדינה, והטלת אחריות מהמדינה על יישויות חברתיות אחרות, בעיקר על הקהילה והעסקים.

באופן ממוקד יותר, מוגדרת התופעה הנחקרת כ- מעורבות עסקים בחינוך מסוג 'מסחור בבית-הספר', ומוצגות מספר נקודות בהן עלולה מעורבות מסוג זה להחליש ולעמוד בניגוד לעקרונות החינוך בחברה דמוקרטית. מוצגים המתחים בין: אחריות הפרט מול אחריות ציבורית, הוראה כתהליך דיאלוגי מול הוראה כ- 'בנקאות', סגנון ניהול פדגוגי מול סגנון ניהול עסקי, תרבות צרכנית מול תרבות של למידה והשכלה, מודל אזרחות צרכנית מול מודל אזרחות דמוקרטי, ילדים כאובייקטים מול ילדים כסובייקטים.

מטרת המחקר הינה לבחון את התפיסות של בעלי תפקידים מרכזיים ביחס לסוגיות הקשורות בעיצובה והפעלתה של תוכנית חינוכית ביוזמת עסק מסחרי בבתי-ספר.

שאלות המחקר הן: אלו שיקולים מציינים בעלי התפקידים השונים בעת לקיחת חלק בפעילות בשיתוף עסק או אישורה? מה משקלם של שיקולים חומריים לעומת שיקולים חינוכיים בעת לקיחת חלק בפעילות בשיתוף עסק, או מתן אישור לפעולתו? מהם הנימוקים אותם מציינים בעלי התפקידים מצד מערכת החינוך כדי להסביר את חלקם בפעילות? היכן ממוקמים נימוקים אלה ביחס לשיח/לאתוס ניהולי עסקי ניאוליברלי (האם הם מתאימים לו באופן מלא, מתאימים באופן חלקי, או כלל לא מתאימים לשיח זה)? איזו תפיסה של צרכנות אחראית עולה מתוכנית 'חכמים בריבוע'?

לשם מענה על מטרת ושאלות המחקר בוצעו ראיונות עם בעלי תפקידים שלקחו חלק בהפעלת התוכנית או באישורה: חברי הוועדה לאישור פרסומות במשרד החינוך (שאישרו את התוכנית), נשות חינוך מבתי-ספר שהעבירו את התוכנית, ומנהלים מחברת 'הריבוע הכחול'.

נערכו תצפיות במספר אירועים הקשורים לתוכנית. נאספו (ונותחו ניתוח כמותי ואיכותני) מסמכים מהוועדה לאישור פרסומות הסוקרים תקופה של כשנה וחצי. נערך ניתוח תוכן למערכי השיעור שנכתבו במסגרת 'חכמים בריבוע'.

ממצאי המחקר עולה כי שימוש במושג 'אחריות חברתית' במשמעותו הצרה, כפעולה פילנתרופית נטולת אחריות 'מהותית' לתחומים בהם נוגע העסק, מסייעת לשני הצדדים (המדינה והעסק) למסד קשר שבו עסקים

חוסר אפשרות להתאחד עם המשפחה הקרובה, דיני אישיות מפלים כגון חוק הנישואין וחוק הקבורה ואספקטים נוספים הקשורים לחיי יומיום שלא מאפשרים לעולים להרגיש חלק מהחברה. העולים הנוצרים מסכימים שדפוס המשטר שמתקיים בישראל אינו דמוקרטיה במובן המערבי הליברלי של המונח והם דוגלים בהפרדה של הדת מן המדינה. יחד עם זאת העולים הנוצרים במחקר מגדירים את עצמם כקבוצה א-פוליטית ולא מתכוונים לפעול בצורה אקטיבית על מנת לשנות את הסדר הקיים בישראל.

לצד הדמיון בין שתי הקבוצות ("הפטרייטים" ו"הטרנס-לאומיים") לכל אחת מסלול השתלבות שונה בחברה הישראלית. העולים בעלי הדפוס הפטרייטי הולמים את הקטגוריה של השתלבות בחברה הישראלית **תוך שמירה על הזהות האתנית-דתית**. השתלבות זו היא לא בהכרח אל תוך החברה היהודית בישראל אלא מתבטאת גם בקשרים הדוקים ומידה מסוימת של השתלבות אל תוך החברה הערבית הנוצרית בישראל. הקשר הסימולטאני ליהדות ולנצרות מאפשר להם דפוס שילוב מעורב שונה מאוד מזה של עולים יהודים מברה"מ. אלה האחרונים מדירים את העולים הנוצרים בהיותם לא יהודים שמאיימים על הצביון היהודי של המדינה. ממצאי המחקר משתמע שעבור עולים נוצרים קשרים חברתיים נוצרים בעיקר על בסיס דתי משותף ולא על בסיס לאום או אתניות. לעומת "הפטרייטים", הנוצרים "הטרנס-לאומיים" מרגישים הזדהות חזקה עם קבוצות נוצריות בישראל (הן עולים כמוהם והן ערבים) ומעוניינים לשמור על ייחודיות התרבותית הרוסית. הקשרים החלשים עם היהדות מצד אחד, והזדהות עם הערבים הנוצרים על בסיס היותם מיעוט לאומי מופלה מצד שני, מעלה את הסיכויים לדפוס השתלבות של **אסימילציה אל תוך המעמד של קבוצת מיעוט** (במקרה זה הערבים הנוצרים) עם הדגשים חזקים על תרבות המוצא. כאמור, קשרים עם תרבות המוצא (הבאים לידי ביטוי בשימוש בשפה, קריאת ספרים, ודפוסי בילוי "אתניים") קיימים בקרב כל העולים הנוצרים אבל הם נפוצים יותר בקרב ה"טרנס-לאומיים" מאשר בקרב ה"פטרייטיים". על אף ההבדלים בין שתי הקבוצות, המכנה המשותף הוא היותם מיעוט דתי בתוך מיעוט אתני של עולי ברה"מ במדינת ישראל, לכן הם סובלים מחסרון כפול בהיותם מהגרים לא יהודים ונוצרים.

ציונים לשבח לעבודת תיזה 2008

אריזת החיסכון של החינוך?

חקר מקרה של רשת סופרמרקטים המחנכת

ל- "צרכנות אחראית"

אסף שטיין, אוניברסיטת תל אביב

בהנחיית: פרופ' אורית איכילוב ופרופ' רונן שמיר

העבודה הנוכחית הינה חקר מקרה של תוכנית חינוך לצרכנות אחראית שיזמה חברת 'ריבוע-כחול ישראל', המפעילה רשת סופרמרקטים ברחבי הארץ. התוכנית,

הם משלבים מספר עקרונות יחד בתהליך ההקצאה. הנחה שלישית, הקשורה למטרתו השנייה של המחקר היא, שמורים בעלי מיצב שונה נוטים לתת משקל יחסי שונה לעקרונות הצדק המנחים אותם בחלוקת ציונים.

כמסגרת תיאורטית למחקר הנוכחי משמשים שני עולמות חקר מרכזיים, כאשר המחקר הנוכחי עורך קשרים אינטגרטיביים ביניהם. בהקשר לכך במחקר זה מוצג מחקר הצדק החלוקתי תוך התמקדות בספרת החינוך ויישום הגישה ההוליסטית והמשלבת לבחינת שיפוט צדק (Leventhal, 1976; Sabbagh, Cohen & Levy, 2003). גישה זו גורסת, שאין להתייחס להעדפת עקרונות צדק כאל עקרונות בדידים, אלא שהשימוש בהם ויישומם בתהליכי ההקצאה נערכים תוך שילוב מספר עקרונות צדק בו-זמנית. כמו כן מוצגות תיאורית מבנה הדעת ותפיסת מקצועות ההוראה כקונטקסט לעבודת המורה.

המדגם הנוכחי נשען על נתונים המהווים חלק אינטגרלי ממחקר פיז"ה הישראלי, והשתתפו בו 312 מורים המלמדים בארבעת מגזרי החינוך העיקריים מכלל רחבי הארץ והם: ממלכתי, ממלכתי-דתי, חרדי וערבי. המורים מלמדים את בני ה- 15 (כתות י') אחד משלושת המקצועות הבאים: שפה, מתמטיקה ומדעים.

הממצאים הניבו שני פרופילים עיקריים של מורים בהקצאת ציונים. הפרופיל הדומיננטי- פרופיל מורה תפוקתי ולצידו הפרופיל הפחות רווח- פרופיל מורה תשומתי. כל אחד מן הפרופילים מייצג חמישה עקרונות לחלוקת ציונים (כשרון, הצלחה במבחנים, השקעת מאמץ, התנהגות בכתה והצורך לעודד תלמיד), כאשר פרופיל המורה התפוקתי אליו משתייכים 77.9% ממורי המחקר, מדגיש את הגורם "הצלחה במבחנים"; בעוד שפרופיל המורה התשומתי אליו משתייכים 22.1% ממורי המחקר, מדגיש את הגורם "השקעת המאמצים בלמידה".

בהשוואה בין מורי המקצועות השונים ביחס להשתייכותם לפרופיל מורה תפוקתי או תשומתי נמצא, כי יחס הסיכויים של מורי השפה והמדעים להשתייך לפרופיל מורה תשומתי הוא פי שניים מזה של מורי המתמטיקה. במחקר הנוכחי נמצא גם, כי קיימות שתי תפיסות אורתוגונאליות של מקצועות ההוראה אותם מלמדים המורים: תפיסת מקצוע ההוראה כ"פתוח" ותפיסת מקצוע ההוראה כ"סגור". ההומוגניות היחסית של תפיסות אלה בקרב המורים המלמדים את אותו המקצוע, מהווה אינדיקטור מייצג אחד לקיומה של תרבות צוותית, המתבטאת בכל אחד משלושת המקצועות הנחקרים. יתרה מכך, נראה, כי מורי המדעים תופסים את מקצוע ההוראה שלהם כפחות "סגור" וכיותר "פתוח" הן ביחס למורי המתמטיקה והן ביחס למורי השפה. לא נמצאו הבדלים בין מורי המתמטיקה לבין מורי השפה ביחס לתפיסות אלה.

ביחס להשערות התיווך נמצא, כי תפיסת מורי המדעים את מקצוע ההוראה שלהם כ"פתוח" מתווכת בקשר שבין מקצוע המדעים לבין פרופיל מורה תשומתי. ממצא זה

נכנסים לבית-הספר תוך דה-פוליטיזציה לכל אינטרס עסקי ישיר.

ברמת מדיניות משרד החינוך, עולה כי הוועדה לאישור פרסומות במשרד החינוך, מתפקדת כגוף ממשלי ניאוו-ליברלי ומאשרת כניסת עסקים לחינוך תוך שימוש ביישות 'הקהילה' ופרשנות של המושג 'תרומת עסקים לקהילה' כפילנתרופיה.

ברמה הבית-ספרית, ניכר חילחול של 'היגיון שוק' / 'אתוס ניהולי' לבעלי התפקידים בבית-הספר. כמו כן עולה האפשרות כי התוכנית מתאפשרת (בין היתר) עקב חליפין סימבוליים, במסגרתם מועברת יוקרה חברתית מצד העסק, ובתמורה מוצאת מוסריות וערכיות מנשות החינוך לצד העסק.

ברמת תכני הלימוד אותם מציע העסק, נדמה כי התעלמות כל הצדדים מהאינטרסים העסקיים הישירים הכרוכים בתרומה לקהילה, מאפשר לעסק לחנך לצרכנות המדגישה התנהלות הצרכן בהקשר צר, פרטי וא-פוליטי, ומציגה פחות את הצרכנות בהקשר הרחב והפוליטי, של התנהלות הצרכן כאזרח בעל רגש מוסרי חברתי.

בין מקצועות הוראה לשיפוטי צדק:

"תפיסת מקצועות ההוראה ונתוני רקע של

מורים וזיקתם להעדפת עקרונות צדק

בחלוקת ציונים"

ליאת ביברמן-שלו, אוניברסיטת חיפה

בהנחיית: זר קלרה סבג ולר נורה רש

למחקר הנוכחי שתי מטרות עיקריות. המטרה הראשונה, האורכית, מנסה להתחקות אחר המכניזם העומד מאחורי הקשר שבין מקצועות ההוראה לבין עקרונות לחלוקת ציונים, קשר אשר הוכח במחקר אפריורי (רש, 2005). המטרה השנייה, הרוחבית, מנסה לבחון את הקשר שבין מיצב המורים לבין העדפת עקרונות לחלוקת ציונים, תוך התמקדות במיצבים: מגדר, השכלה, תעודת הוראה וותק. בחינה זו מהווה נדבך נוסף בחקר אמפירי של צדק בספרת החינוך (Walzer, 1983). אם עד עתה עיקר מחקרי הצדק בתחום החינוך בהקשר של חלוקת ציונים התמקד בתפיסות התלמידים ביחס לכללים לחלוקת ציונים צודקת, הרי שהמחקר הנוכחי מתמקד בהשפעותיהן של תפיסות המורים את מקצועות ההוראה השונים ובנתוני רקע אישיים-מקצועיים שלהם על העדפות כללי החלוקה, מתוך הכוונה להעמיק תחום מחקר זה ולזרוע עליו אור.

בבסיסו של המחקר הנוכחי עומדות שלוש הנחות מרכזיות, הנחה אחת, הקשורה למטרתו הראשונה של המחקר, היא שמקצועות ההוראה השונים מהווים מעין תרבויות ארגוניות נבדלות, הממסדות תפיסות שונות אודות מבנה הדעת והפדגוגיות הנלוות וביניהן פרקטיקות לחלוקת ציונים. הנחה נוספת היא שמורים אינם מעדיפים עקרון חלוקה יחיד בבואם לחלק ציונים לתלמידיהם, אלא

הזהות האתנית נבחנת בהתייחס לשני נושאים עיקריים: האספקט הדינאמי של שלבי ההתפתחות של הזהות, והאספקט התרבותי-חברתי של ההקשרים בהם היא מכוננת.

באופן ספציפי מתייחסת העבודה לשתי שאלות עיקריות:
 1. כיצד משתקפת התפתחותה של הזהות האתנית בסיפוריהם של הנערים? מהם שלבי התפתחותה של זהות זו וכיצד מתארים אותם הנערים?
 2. מהי "קווקזיות" מנקודת מבטם של הנערים, מהם תכניה? ומהם ההקשרים בתוכם היא מכוננת?

סקירת הספרות

סקירת הספרות מתבססת על שני גופי ידע מרכזיים: הראשון הינו המחקר על-אודות עולי קווקז (יהודי ההר); והשני הינה המסגרת התיאורטית על זהות אתנית.

הסקירה של גוף הידע על-אודות יהודי ההר כוללת בתוכה התייחסות להיסטוריה שלהם כאחת מהקבוצות האתניות הרבות באיזור קווקז, לזיקה שלהם לארץ ישראל, ולהשתתפותם במפעל הציוני. בנוסף לכך מתואר תהליך עלייתם של יהודי קווקז ארצה בשנות ה-70, והתפתחותו של שיח סטריאוטיפי כלפיהם (כהן ומגור, 1982). באופן ספציפי יותר הסקירה מצביעה על תהליך הקליטה של עולי קווקז משנות ה-90, אשר יחד עם הכרה שגויה שלהם (כ-רוסים) והעדר הכרה שלהם כקבוצה ייחודית (ברם, 2003), נדחת לשוליות כלכלית ואתנית, שיוצרת תחושות של אפליה, זרות וניכור (ברם, 1999). שוליות זו יחד עם הסטריאוטיפי שהיה קיים כלפי עולי קווקז, והופנה גם כלפי העולים משנות ה-90, הובילה לסגירות והתבדלות של עלייה זו (ברם, 1999).

בהתייחס לבני נוער עולי קווקז עולה כי אלו סובלים מקשיים רבים הבאים לידי ביטוי בהתנהגויות סיכון, ומקשיי השתלבות במוסדות החינוך, ובצבא (אלנבוגן-פרנקוביץ, קונסטנטינוב ולוי, 2004). בנוסף לכך המחקר מצביע על בני הנוער כמי שנוטים להעדיף את זהותם האתנית על פני זו הישראלית (אלנבוגן-פרנקוביץ, קונסטנטינוב ולוי, 2004, קרומר-נבו ושרגא, 2004), תת קבוצה זו, ובעיקר הנערים שבתוכה, היא זו שעומדת במוקד של עבודת מחקר זו.

בהתייחס למסגרת התיאורטית מתבססת עבודה זו על המושג זהות אתנית ועל מודל השלבים להתפתחות אתנית (Phinney, 1989). מודל זה כולל בתוכו שלושה שלבים: זהות אתנית שלא נחקרה (unexamined ethnic identity), חקירה וחיפוש זהות (ethnic identity search) וזהות אתנית מושגת (achieved ethnic identity). העבודה בוחנת את הנושא של זהות אתנית באמצעות מסגרת תיאורטית רחבה יותר הכוללת תיאוריות על זהות (Erikson, 1969; Marcia, 1966, 1980); תרבות (acculturation) ומפגש בין תרבויות (Berry, Trimble, & Olmedo, 1986); היטמעות מלאה או חלקית (full or segmented assimilation) של מהגרים בחברה הקולטת (Portes and Rumbaut,

ולצידו הממצאים המצביעים, על-כך שלא קיים קשר בין משתני רקע של מורים כמו מגדר, השכלה, תעודת הוראה וותק, לבין פרופיל מורה תפוקתי או תשומתי בחלוקת ציונים, מדגישים, כי למבנה הדיסציפלינה (היררכי-סגור מול מקטעי-פתוח) יש השפעה גדולה על הפרקטיקות בהן נוקטים מורים, והיא עומדת מעל ההשפעות האפשריות של נתוני רקע אישיים-מקצועיים של המורים. המשתנה תפיסת מקצוע ההוראה כ"סגור" לא נמצא כמשתנה מתווך בקשר שבין מקצועות ההוראה לבין פרופיל מורה בחלוקת ציונים.

המסקנה המפתיעה במחקר הנוכחי היא שגם בתפיסת מקצוע ההוראה כ"פתוח" וגם בהשתייכות לפרופיל מורה תשומתי בחלוקת ציונים, עומדים מורי המדעים דווקא מול מורי השפה והמתמטיקה. מסקנה זו מערערת את דיכוטומיית המקצועות הרווחת, המעמידה את מקצועות המתמטיקה והמדעים מצידו האחד של הציר ואת מקצועות השפה וההומניסטיקה מצידו השני. מכאן ניתן לטעון, כי שינוי במבנה הדיסציפלינה עשוי להוביל לשינוי בתפיסת מקצוע ההוראה כ"פתוח וכ"סגור" על-ידי המורים, ומכאן לשינוי בפרקטיקות הפדגוגיות בהן נוקטים המורים וביניהן פרקטיקות לחלוקת ציונים.

תרומתו הייחודית של המחקר בהיבט הצדק החלוקתי מתבטאת, בכך שחלוקת הציונים על-ידי המורים מוצגת כחלוקה המשלבת מספר עקרונות צדק בצורה סימולטאנית, ולא כבוחנת את עקרונות הצדק בצורה נפרדת. בהיבט תחומי הדעת והשפעתם על עבודת המורה מתבטאת תרומתו של המחקר בהצגת מבנה הדעת (היררכי-רציף מול מקטעי-גמיש) ותפיסת מקצועות ההוראה על-ידי המורים (מקצוע "פתוח" מול מקצוע "סגור") כבעלי השפעה עיקרית על הפרקטיקות הפדגוגיות הנבדלות בהן נוקטים מורי המקצועות השונים וביניהן פרקטיקות לחלוקת ציונים. בהיבט המתודולוגי תרומתו של המחקר מתבטאת בבדיקת מודל תיווך תוך התבססות על הקריטריון שפיתחו בארון וקאני (Baron & Kenny, 1986) לבדיקת תיווך, אך המשלבת גרסיות לוגיסטיות וליניאריות גם יחד, ולא רק גרסיות ליניאריות, כפי שהיה נהוג עד עתה.

"פצעי זהות"

**הבניית האתניות בקרב נערים
 מ"דור הביניים" של ההגירה מקווקז**

**מני מלכה, אוניברסיטת בן גוריון בנגב
 בהנחיית: פר מיכל קרומר נבו**

מטרתה של עבודה זו היא לבחון כיצד מתארים נערים עולים מקווקז את זהותם האתנית ואת השתלבותם בחברה הישראלית מתוך נקודת מבטם. במוקד המחקר עומד הניסיון לשלב בין החוויה האישית הכוללת את המשמעויות שהיחיד מעניק לאתניות שלו, ובין נקודת מבט חברתית-ביקורתית המעגנת משמעויות אלה בתוך הקשר.

קווקזיים" מצופה מהנערים לשמר את האתוס הקבוצתי, והדבר בא לידי ביטוי בארבעה מבנים של משמעות בהם נוצרת הזהות ה"קווקזית" תוך התבססות על המורשת, הערכים וההיסטוריה של הקבוצה האתנית, ובו בעת כתגובה ל"פצעי הזהות" ולחוויה שלהם בתוך החברה הישראלית: גאווה אתנית (ethnic pride): המתוארת כלואיליות של היחיד כלפי קבוצתו האתנית, כביטוי של שייכות אליה וכדרך להעלות את היוקרה החברתית שלה וכפיתרון של תחושת הבושה האתנית; כבוד (honor): המופיע כערך מרכזי של הקהילה ה"קווקזית", עליו מצביעים הנערים כעקרון מארגן המתווה את גבולותיה של הקבוצה האתנית, ואת יחסי המגדר בתוכה; כוח (power): המופיע כתחושת קומפיטנטיות של הנערים המקושרת עם היותם "קווקזים", יחד עם תפיסתה של ה"קווקזיות" כבעלת כוח סימבולי (Symbolic Power), המוכחת באמצעות פרקטיקות של אלימות וסולידאריות קבוצתית; הכרה (recognition): הינה טענתם של הנערים לייחודיות ה"קווקזיות" בתוך הזהויות השונות בישראל (דתית, לאומית, אתנית) ובין הקטגוריות העדתיות ("רוסים", "אשכנזיים" ו"מזרחיים").

ד"ן

מחקר זה מצביע על הצטלבות שבין הקטגוריות של אתניות, מעמד ומגדר. "פצעי הזהות" מגלמים בתוכם את תפיסתה השלילית של ה"קווקזיות" בישראל, ואת החוויה של הנערים כי החברה הישראלית ומוסדותיה חסומים בפני קבוצתם האתנית. היצמדותם של הנערים אל ה"קווקזיות" מעלה את הצורך לבחון בהמשך את הקשר שבין השיח הסטריאוטיפי לבין תפיסתם של בני הנוער את סיכוייהם להתקדם בחברה הישראלית בעתיד. הפתרון שהנערים מוצאים ל"פצעי הזהות" הינו פתרון מגדרי, אליו הם מגיעים באמצעות ה"גבריות הקווקזית" המצטיירת ככוחנית, מרתיעה ופטריארכלית. גבריות זו מקנה לנערים רווחים רבים ובו-בעת גובה מהם מחירים.

המחקר מצביע על ההקשר התרבותי כהקשר המאפשר את חקירתה האקטיבית של הזהות, בתוך מרחב מוגן בו בני הנוער אינם חשים איום על ה"קווקזיות". למסקנה זו השלכה אופרטיבית של פיתוח מסגרות נוספות לחקירת זהות. המסקנות אף מפריכות את היותה של הזהות ה"קווקזית" מהות פרימודיאלית ומצביעות על אופייה הגמיש והנזיל של הזהות האתנית, כקטגוריה שאותה מבנים הנערים תוך קיומה של שונות בין ובתוך הנערים.

מגבלותיו של המחקר בכך שהוא אינו מספק מענה להבנת ההתפתחות של זהויות אחרות בהן מחזיקים הנערים, כמו הזהות הלאומית והדתית. בנוסף לכך במוקד המחקר עמדה קבוצת נערים שמשותפת בחוג לריקוד "קווקזי", המהווה כשלעצמה פרקטיקה אתנית, והוא אינו בוחן את תהליך התפתחותה של הזהות האתנית בקרב נערים אחרים שאינם מעורבים בעשייה אקטיבית וממוסדת של האתניות. זאת ועוד, על מנת לעמוד על טיב ההתפתחות של זהות אתנית יש צורך במחקר אורך שיבחן את הזהות בנקודות זמן שונות.

(Taijfal, 2001a, 2001b; ותיאורית הזהות החברתית (and Turner, 1986).

שיטה

השיטה המחקרית שעליה התבססה העבודה הנוכחית הינה השיטה האיכותנית, שהיא שיטה המאפשרת לנחקרים להביא לידי ביטוי את המציאות שלהם מתוך נקודת מבטם. השיטה האיכותנית שמה דגש על הבנת האדם דרך שפתו, השקפותיו, גישותיו לאירועים וציפיותיו מן העתיד (צבר בן-יהושוע, 1990). מערך המחקר נשען על המסורת האתנוגרפית, הכוללת עבודת שדה שנמשכה כ-10 חודשים, במסגרתה ערכתי תצפיות בחוג לריקוד במרכז הקהילתי של יוצאי קווקז ביישוב בו נערך המחקר. במהלך העבודה קיימתי ראיונות עומק חצי מובנים עם 11 נערים שהשתתפו בחוג לריקוד, קיימתי שיחות לא פורמאליות עם חברי הקהילה, וכן כתבתי יומן חוקר. השתתפתי בשדה נועדה ליצור מפגש קרוב ומתמשך עם בני הנוער, ולנסות בהתאם לגישת ה-Emic, להבין התנהגויות ותופעות חברתיות באמצעות יחידות המשמעות של הנחקרים עצמם (Pelto, 1970; Stokes, 1994). כנהוג במסורת האתנוגרפית, העבודה כוללת גם התייחסות למיקום העצמי שלי כחוקר, תוך ניסיון לברר את אופיו של המפגש שביני לבין הנערים.

ממצאים

ממצאי המחקר מתבססים על הנתונים שנאספו בשדה, ובעיקר על ניתוח הראיונות שקיימתי עם 11 נערים. הממצאים מצביעים על שלושה שלבים בהתפתחותה של הזהות ה"קווקזית":

1. זהות אתנית שלא נחקרה (unexamined ethnic identity): שלב זה כולל שלושה הקשרים שבהם מתבררת לנערים התשובה לשאלה "מי אני"? ההקשר הראשון הינו זרות כמהגרים: ובו מתוארת תחושת הזרות שחשו הנערים כשהגיעו לישראל כילדים; ההקשר השני הוא השוליות הקהילתית: הכולל בתוכו את השוליות החברתית-כלכלית בה מצויים הקהילה ומשפחותיהם של הנערים; ההקשר השלישי הוא השיח הסטריאוטיפי: ובו מוצגת ה"קווקזיות" כזהות שלילית ושולית, ומזוהה עם אלימות, "פרימיטיביות" וחוסר יכולת להצליח בלימודים. בתוך שלושת ההקשרים מתהווים מה שאני מכנה "פצעי זהות", כך שהזהות האתנית מתפתחת מתוך החוויה של הדחייה, ההדרה והשוליות אותם חווים הנערים.

2. חקירת הזהות (ethnic identity search): הינה שלב בו מתקיימת גילוייה וחקירתה האקטיבית של הזהות ה"קווקזית". למוסיקה ולריקוד הקווקזי יש תפקיד ביצירתו של מרחב לימינלי (טרנר, [1969] 2004) המאפשר את חקירתה האקטיבית של הזהות. בתוך מרחב זה מתפתחת היכולת לזהות את ה"קווקזיות" עם גבריות.

3. זהות אתנית מושגת (achieved ethnic identity): הינו שלב בו משיגים הנערים את זהותם האתנית, תוך הצטלבות בינה לבין זהותם המגדרית, המכתיבה את הציפיות והתפקידים שלהם כ"גברים קווקזיים". כ"גברים

בעבודה זו אבחן שלושה אספקטים מרכזיים של "ההמתנה":

באספקט הראשון אתווה את אופי "ההמתנה" של בני זרע ביתא ישראל ומטרותיה. בנוסף, אבקש להציג את זהותו של הממתין במחנה המעבר בגונדר כמתלווה אל זהותם המורכבת בין כך ובין כך של בני זרע ביתא ישראל. כמו כן, אנתח את הזהויות הרבות שמלוות כל ממתין במחנה המעבר ומתעצמות עם עלייתו לישראל. הבנה של זהות העולה כממתין תסייע להבין בעיות שמתעוררות בימים אלה בקשר שבין ביתא ישראל לבני זרע ביתא ישראל וביחס הציבור הישראלי והממסד אליו.

האספקט השני יכלול את משמעותה הלאומית-דתית של "ההמתנה" והשלכותיה על עיצוב השקפתם של הממתנים ביחס לישראל וליהדות. בניית אספקט זה אעמוד על השלכותיה של "ההמתנה" והארעיות במשך זמן כה רב וכן, על הבניית דפוס דת ויחס למדינת ישראל שעומדים בסופו של דבר ביסוד שאיפותיהם הרליגיוזיות הסוציולוגיות והכלכליות.

האספקט השלישי יכלול את השפעת הזמניות בחיי היום-יום במחנה המעבר על דרך היקלטותם בארץ לאחר העלייה. במסגרת אספקט זה תוצג ותואר המשמעות החברתית של ייצור "ההמתנה", תחזוקתה ושימורה. במסגרת זו תנתח האנתרופולוגיה של "ההמתנה" כמושג דומיננטי ומרכזי בחייהם של הממתנים. חיי היום-יום של הממתנים במחנה, כביטוי סוציולוגי-אנתרופולוגי של "ההמתנה" והבניית הציפיות הנלוות לה, יהוו את ליבו של אספקט זה.

שלושת אספקטים אלו מפנים זרקור לעבר ביטויי הייחודיים של מושג "ההמתנה" והחיים בצילה. כל אספקט מופיע בדרכים שונות לאורך כל העבודה ובכך מאיר את התכנים השונים שאותה היא נושאת. התובנה המרכזית של המחקר היא "שההמתנה" כוללת בתוכה מספר גורמים המעצבים ומגבשים את הוויית הממתנים, כמו זמניות ואי וודאות. בנוסף ללימנוליות ולמצב ה"לימבו" שבה נתונים הממתנים - במעבר מהכפר לעיר, המעבר מנצרות ליהדות, המעבר מאתיופיה לישראל, הם עומדים ותלויים בסטאטוס של ממתנים שלמעשה אין לו מהות מוגדרת ולפיכך גם אין התייחסות ספציפית אליו. "ההמתנה" של זרע ביתא ישראל, ועשיית "הכלום" היא היעדר קיומו של תהליך כלומר, היעדר עלייה לישראל.

האנתרופולוגיה של "ההמתנה" היא אנתרופולוגיה של שימור; הקפאת מצב ותחושה של אי עשייה. לשימור המצב ישנן סיבות רבות, שהמרכזיות הן: 1. מתן אפשרות ושהות לדיאלוג הישרדותי בין שלושה מרחבים שבהם נתונים הממתנים - מרחב הזיכרון של הבית בכפר, מרחב ההווה של מחנה המעבר ומרחב העתיד של ארץ ישראל המדומינת. 2. במקביל למרחבים אלו קיימים מוסדות וארגונים העוזרים להמתנה להישמר ולהתקיים ומתווכים בין הממתנים למרחבים השונים. הראשון הוא ממשלת ישראל, המחליטה חדשות

"ממתנים בדרכם" –

(מְגֻדְעֵי אֵין בְּגֻגִית יִטְבְּקֵל)

אנתרופולוגיה של המתנה –

המקרה של זרע ביתא ישראל

(הפאלאסמורה) במחנה המעבר בגונדר

רוית כהן, האוניברסיטה העברית בירושלים

בהנחיית: פרופ' תמר אלאור ולר מלכה שבתאי

עבודה זו מבקשת לבחון את משמעויות ה"המתנה" של בני זרע ביתא ישראל (הפאלאסמורה) במחנה המעבר בגונדר טרם עלייתם ארצה. בני זרע ביתא ישראל, שחלקם הגיעו למחנה המעבר לפני יותר מ-15 שנה ומיעוטם מוסיף להגיע בימים אלה מן הכפרים, נמצאים שם וממתנים במחנה לעלייה ארצה במעמד אישי ולאומי שעדיין לא נחקר ונותח בצורה מקיפה.

מחקר זה מנסה לפענח את המעמד האישי, החברתי והלאומי של העולים הממתנים וכן את תפיסתם לגבי אורח החיים בארץ היעד והציפייה שלהם לגביה. אנתח זאת בקונטקסט של הגירה בכלל ומחנה המעבר בפרט. הגישה המוצעת כאן רואה בהמתנה תוצר מקומי. מכיוון שאנתרופולוגיה של "ההמתנה" אינה קיימת כמעט בשיח האקדמי, כחלק ממחקר זה, אני אנסה להבנות ולהגדיר את מושג "ההמתנה" תוך הכנסתו בקונטקסט של זמן, זמניות, תקווה, ציפייה ופחד.

העבודה מבוססת על מחקר אתנוגרפי, שבוצע במחנה המעבר בגונדר. במהלך שהות של שלושה חודשים ליוויתי את הממתנים, בחנתי את התרחשויות בחיי היום-יום, התכנים, המסרים והחוויית אשר להם היו חשופים. ראייתי 25 בני ובנות נוער מהקהילה ובחנתי דרכם את החיים בכפר, במחנה המעבר ואת הציפייה להגיע לישראל תוך בחינה זו התייחסתי לנושאים ממוקדים כמו משפחה באתיופיה, משפחה בישראל, חברים, שכנים נוצרים וארגונים הנמצאים במחנה המעבר המהווים נקודות משמעותיות בחיי היום-יום ובייצור "ההמתנה". במהלך כתיבת המחקר, ניתחתי תשעה מכתבים שנשלחו מישראל למחנה המעבר על ידי עולים חדשים שהגיעו ממחנה המעבר בגונדר לישראל. ניתוח החומרים מהשדה והחומרים התיאורטיים חושף את פעולת "ההמתנה" על רבדיה השונים.

מושג "ההמתנה" מיוצר מאוסף של מעברים המלווים את המחקר לכל אורכו בדרכים שונות. ההגירה והפליטות מעניקות כר פורה לייצור "ההמתנה" ולהבנייתו של אתוס "ההמתנה". המעבר מהכפר למחנה בגונדר, הציפייה למעבר לישראל, המעבר הדתי מהנצרות ליהדות והמעבר בהיבט הלאומי - הם מעברי מאקרו המשפיעים על המיקרו, למשל על פרקטיקות היום-יום.

והשחיקה בתנאי העסקה של המועסקות על-ידי המדינה, למשל מורות ועובדות סוציאליות, אנו עדים לגידול בפערים ובמיוחד לגידול בפערים בתקופת הפנסיה – נשים יותר מגברים מועסקות באמצעות חברות כוח אדם, קבלני שירותים וגופים שונים המאפשרים העסקה מחוץ להסכמים הקיבוציים ומותרים נשים ללא חסכונות פנסיה או עם חסכונות מקוטעים ומצומצמים.

הכנס אורגן בכדי לאפשר בחינה של טענותיה של יזרעאלי בהקשר הישראלי העכשווי. שלוש מהחוקרות האורחות הציגו היבטים של מחקר אחד בו הן שותפות. מדובר במחקר הממומן על-ידי האיחוד האירופי אשר מציב את הדור החדש של אמהות ואבות בהקשר של משטרי הרווחה המובחנים במדינותיהם ובוחן את התנהלותם נוכח השינויים בשוק העבודה ובמקומות העבודה. המחקר בוחן את האופן בו מתנהל המשא ומתן של אמהות ואבות מול ההורות מחד גיסא, ומול יחסי עבודה ומשפחה מאידך גיסא. במילים אחרות המחקר עליו דיווחו החוקרות הוא ניסיון להעמיד ניתוח רב מימדי של ההתייחסות להורות ברמת המדינה, ברמת מקומות העבודה, ברמת הרשתות החברתיות המשפחתיות והקהילתיות ולבסוף ברמת הביורגפיות האישיות. המחקר אסף נתונים בשבע מדינות במזרח ובמערב אירופה והתמקד בהורים עובדים עם ילדים צעירים יחסית המועסקים במקומות עבודה משני סוגים: בשירותים החברתיים הממומנים על-ידי המדינה וחברות בסקטור הפיננסי הפרטי. הרצאותיהן של פרופ' ג'וליה ברנן, פרופ' סוזאן לואיס ופרופ' אן נילסן העמידו, על בסיס מחקר זה מבנה חדשני לדיון ביחסים בין דוריים התובע דיון בשלושה מימדים בו זמנית: (א) ההקשר הלאומי במובן של מגמות דמוגרפיות, מדיניות ציבורית ושיחים ציבוריים המתייחסים להסדרה ולפיקוח על הורים עובדים; (ב) רמת מקום העבודה – תנאי העסקה, תוכניות רווחה המופעלות על-ידי הארגון לגביהן נאסף מידע הן באמצעות קבוצות מיקוד עם הורים מועסקים והן באמצעות ראיונות עם מנהלי משאבי אנוש בדרגים השונים; (ג) ביוגרפיות של אמהות ואבות מועסקים ובני זוגם. מודל תלת שכבתי כזה מאפשר להתייחס לניתוח מקרים כמגלם בתוכו את שלוש הרמות מאקרו, מזו ומיקרו והוא מניח כי השוואתיות צריכה להיות מאורגנת סביב צירים אנכיים המבטאים את שלוש הרמות ולא סביב צירים מרחביים, מאוזנים.

פרופ' רוזאנה הרץ, נשיאת האגודה הסוציולוגית למזרח ארצות הברית, הביאה בדבריה סקירה עכשווית של ההתעלמות המתמשכת של מקומות עבודה בארצות הברית מההורות ולחציה והבהירה כי יותר ויותר נשים מוצאות את עצמן נאלצות לעזוב את שוק העבודה כשהן יולדות כשהמחיר על התרחקות כזאת עשוי להיות הדרה רבת שנים. מכיוון שהרץ בחרה לסיים את דבריה במודל האוטופי הנדרש בכדי לקדם הורות מפרנסת שוויונית בחברה האמריקאית פרופ' סילביה פוגל-ביז'אווי, כמתדיינת במושב העמידה מודל מרהיב ומעורר תקווה של מדינת הרווחה שעבורה טיפוח ההורות איננו נטל אלא השקעה. בביקורת על החברה הישראלית טענה פרופ' ביז'אווי כי בישראל, הרב-תרבותיות מנוצלת לדיפרנציאציה בהשקעת משאבים ומילאה את הקהל בידיעה העמוקה כי רק כוחות טיטאניים יאפשרו למציאות

לבקרים החלטות שונות לגבי העלייה. השני הם הארגונים המעניקים סיוע קיומי ורוחני לממתינים והשלישי הם המשפחות שהגיעו זה מכבר לישראל. כולם משפיעים בצורות שונות על "ההמתנה" ועל הציפיות הנבנות בעקבותיה ובעיקר על שימורה.

חזרתו של עם היהודי לישראל, לאחר ש"המתין" בגולה כ-2,000 שנה במעמד "ארעי", ושגשגו כאן על אף חוויית "ההמתנה" שעיצבה אותו, נוסכת תקווה שגם "ההמתנה" בזעיר אנפין של קבוצת זרע ביתא ישראל, תסתיים בסופו של דבר בעלייה ארצה ובשגשוג בחברה הישראלית. הרבה תלוי בהבנת המורכבות של מושג "ההמתנה" בחייהם של העולים החדשים וביכולתה של החברה הישראלית ליישם הבנה ייחודית זו כהתנהגות מוגדרת ומודעת לאחר שיעלו ארצה.

העסקה, רווחה ומשפחה:

כנס בהשתתפות קהילת מגדר

דליה לירן-אלפר, המכללה למנהל

ואורלי בנימין, אוניברסיטת בר אילן

לציון יום השנה החמישי למותה של פרופ' דפנה יזרעאלי, ערכה התוכנית ללימודי מגדר באוניברסיטת בר-אילן, בשיתוף המרכז לחקר האישה ביהדות, המחלקה לסוציולוגיה וקהילת מגדר של האגודה הסוציולוגית כנס בנושא העסקה, רווחה ומשפחה. פרופ' יזרעאלי פרסמה בשנת 1992 פרק חשוב במיוחד המציג ניתוח החברה הישראלית המחבר בין תרבות, מדיניות ציבורית כמעצבים את נתיביהן של נשים אל תוך שוק העבודה. יזרעאלי הבינה את התפיסה התרבותית של אחריותן של נשים על האמהות ועל המשפחה לא רק כמנחה את המדיניות הציבורית אלא גם כמצדיקה מדיניות של הפלייה בעיני מעצבי המדיניות ובעיני הציבור בכללותו. כתוצאה מהצדקה מתמשכת זו של נחיתותן של נשים בשוק העבודה, בשכר, בהזדמנויות קידום ובמיוחד בהטבות ובתנאי העסקה, המשק הישראלי והחברה בישראל אף תרים אחר אמצעים להגדיל את הפערים בין גברים ונשים. בפרק שכתבה עבור הספר dual earner families, אותו ערכה יחד עם פרופ' סוזן לואיס, אחת מאורחות הכנס, היא דנה בהיסטוריה של המדיניות הציבורית כלפי נשים בשוק העבודה ועיצוב משרות האם כאמצעי בשעתוק הפערים בין גברים ונשים. יזרעאלי הציגה טענה מאד ברורה: בהעדר כוחות חיצוניים, למשל תנועת נשים משמעותית, שיפעילו לחצים בכיוון שינוי וצמצום פערים, נחיתותן של נשים במשפחה ובשוק העבודה תלך ותתחזק! ככל שפוטנציאל ההכנסה של נשים יהיה קטן יותר מזה של בני זוגן, היא הבהירה, נשמרת חלוקת העבודה המציבה נשים כאחריות עיקריות על הבית והילדים.

למרות האמור, יזרעאלי ניבאה בפרקה כי נשים בשוק העבודה לא יצליחו לצמצם את הפערים בין לבין גברים. ואכן, במשך העשורים שחלפו, ועם התנערותה של המדינה מתפקידה כמעסיקה העיקרית של נשים

משמעות ביטול גיוס החובה בארה"ב והופעת "צבאות פוסט-מודרניים" בתקופה שלאחר סיום המלחמה הקרה.

השפעתו של מוסקוס לא הייתה מוגבלת לקהילה האקדמית. הוא הרבה לפרסם מאמרים בנושאים הקשורים למבנה הצבא ולהרכבו בעיתונות היומית בארה"ב והוזמן פעמים רבות להעיד בפני ועדות הקונגרס שדנו בנושאים אלה. גם בכירי מפקדי צבא ארה"ב הכירו ביכולתו לנתח תהליכים חברתיים המשפיעים הן על מעמד הצבא בציבוריות האמריקאית באופן כללי והן על הרכב אוכלוסיית המתנדבים לשירות צבאי. כמות הוקרה על עבודותיו, הוענק למוסקוס ה-Distinguished Service Medal, העיטור הצבאי הגבוה ביותר שאזרח יכול לקבל. השפעתו על עיצוב מדיניות שילובם של הומוסקסואליים בצבא הייתה רבה במיוחד. אמרתו "Don't ask, don't tell" באשר להגדרה המגדרית של החיילים (כלומר, להיותם הומוסקסואלים) הפכה לסיסמה ולמכון כמעט רשמי של התנהלות הצבא האמריקאי החל משנת 1993.

יחסו של צ'רלס מוסקוס ליהודים בכלל ולמדינת ישראל בפרט היה חם מאוד. כבן של מהגרים הוא הרגיש קירבה מיוחדת לקהילה היהודית בארה"ב והתענג מאוד על יכולתו להבין – ולספר – בדיחות יהודיות טיפוסיות. הוא ביקר בארץ בכמה הזדמנויות, בין היתר כאורח מכון כרמל למחקרים צבאיים בזכרון יעקב, ושל מרכז בס"א למחקרים אסטרטגיים באוניברסיטת בר-אילן. כמבקר חריף של אובדן מסורת ה"חייל-האזרח" בארה"ב, הוא התעניין במיוחד במאמציו של צה"ל לשמור על תכונות המאפיינות את "צבא העם". כמו כן, הוא התרשם מתופעת השירות האזרחי בישראל, רעיון שהוא המליץ להרחיב וביקש ליישם אף בארה"ב.

מהגרים ישראלים בחו"ל- המשכיות יהודית או התבוללות? מחקר אשר התבצע במרכז רפפורט באוניברסיטת בר-אילן

לילך לב ארי,
מכללת אורנים ואוניברסיטת בר-אילן

מחקר חדש זה עוסק בקהילות של ילידי ישראל המתגוררים בארצות אירופה, בייחוד באלה החיים באנגליה ובצרפת. נבדקה השאלה באיזו מידה ישראלים מהגרים תורמים להמשכיות העם היהודי בתפוצות ובאיזו מידה הם מהווים קבוצה מועדת להתבוללות? הכוונה הייתה להתחקות אחר מנגנוני המשכיות הקיום היהודי של מהגרים ישראלים בתפוצות, ובאלה של צאצאיהם.

ב"דור הראשון" נכללים ישראלים אשר היגרו לחו"ל, בדרך כלל כבעלי משפחות ובעת המחקר מרביתם נשואים ובגילאי 35 ומעלה, לעומת צעירים, רווקים ובני "דור וחצי" (שנולדו בישראל אך התחנכו חלק או מרבית חייהם בחו"ל) ובני "הדור השני" (ילידי חו"ל). המהגרים

הישראלית להתקרב להתייחסות האירופית להורות ועד שאלו יגיעו, אבות ואמהות ישראלים יוותרו שבויים של המודל האמריקאי האכזרי. ההקשר הישראלי ומכאוביו עלו בצורה שיטתית ומקיפה משני מושבי קהילת המגדר של האגודה שארגנה דר' דליה לירן-אלפר ובהם הוצגו מגוון של עבודות מקומיות והשוואתיות. טענותיה של פרופ' יזרעאלי, התבררו בעבודות אלו כתקפות גם שש עשרה שנים לאחר פרסומן. אין בישראל מדיניות ציבורית המחוייבת לטיפוח הורות מפרנסת שוויונית והאפשרות לעמוד בתביעותיה של ההורות המפרנסת שמורה לממוקמים גבוה בסולם המעמדי.

זכרו של פרופ' צ'רלס מוסקוס

סטוארט כהן, אוניברסיטת בר-אילן

פרופ' צ'רלס מוסקוס, שנפטר בסוף מאי, היה בכיר הסוציולוגים של הצבא בדורנו. מוסקוס נולד בשיקגו ב-1934 להורים שהיגרו לארה"ב מיוון, והקפיד כל חייו לציין את מוצאו האתני. הוא אף חיבר ספר אודות יוונים-אמריקנים בשם: *Greek Americans: Struggle and Success* (Transaction 2001). התעניינותו בצבאות ובסביבה הצבאית החלה כאשר גויס בשנת 1956 לצבא ארה"ב, בו שירת כפקיד ביחידה של ההנדסה הקרבית שהוצבה בגרמניה. עוד בהיותו בשירות סדיר כתב את מאמרו הראשון, שעסק בתרומת השירות הצבאי לשוויון בין הגזעים. רק בצבא, הוא ציין, יכולים שחורים לגעור בלבנים מדי יום – ולקבל תשלום מהממשלה עבור מעשה זה.

סגנון ניתוח זה הפך לסימן הכר של עבודתו המדעית. מוסקוס היה מעל לכל חוקר-מתבונן. כישורו הבולט הייתה יכולתו להשתמש בתופעה או אירוע כבסיס לתובנה בעלת משמעות כללית יותר. כך למשל, הוא אהב לספר כיצד הרעיון לאבחנתו הידועה בין צבא מוסדי (institutional) לצבא צבא 'תעסוקתי' (occupational) - אבחנה שנכנסה לספרות המקצועית בכינוי the I/O model - התעורר אצלו בעקבות שיחות שניהל עם קצינים זוטרים בעת ששתו בירה בהפוגות בין פעילויות בשדה. התעניינותו בבני-אדם – וסירובו להשתעבד לתיאוריות מופשטות שציירו תמונות סטריאוטיפיות – אכן איפיינו את כל כתביו. תכונות אלה בלטו עוד באחד ממאמריו הראשוניים: "מדוע אנשים נלחמים: החייל האמריקני הקרבי בווייטנאם" (1969), שתורגם לחמש שפות והודפס מחדש ב-18 קבצים נוספים), ובאו לידי ביטוי מובהק לא פחות בעשרות הספרים והמאמרים שפרסם בשנים לאחר מכן. מאמרו "לקראת צבא פוסט-מודרני?" תורגם לעברית והופיע בכתב-העת *תרבות דמוקרטית*, מס' 4 (2001).

מוסקוס לימד במחלקה לסוציולוגיה ב-Northwestern University במשך שנים רבות; ורכש שם כמרצה בעל קסם אישי רב וחוש הומור מפותח במיוחד. בין השנים 1987-1999 הוא שימש כיו"ר ה-Inter-university Seminar on Armed Forces and Society, תפקיד ששיקף את מעמדו בתחום ואת תרומתו להבנת

ישראל לתפוצות והיותם צרכני תרבות זו (כמו מופעי תרבות משותפים). ברמת חברתית אין כמעט קשרים והתחושות הן של ניכור הדדי (לפחות כפי שמעידים מרבית הישראלים) ושנוי רב (בלבוש, בעמדות פוליטיות, במידת דתיות ועוד).

אמנם בני הדור הראשון, אשר מרביתם נשואים, אינם מועדים להתבוללות (כמעט כולם נשואים ליהודים – בדרך כלל ישראלים) אך גם אינם תורמים רבות להמשכיות יהודית שמקומות מגוריהם בחו"ל אלא להמשכיות ישראלית. ואכן, להבדיל מהקשר הרופף שחשים ישראלים באנגליה ובצרפת לקהילה הלא-יהודית המקומית ואף לקהילה היהודית, הקשר של קהילת הישראלים בינם לבין עצמם בולט בעצמתו, ובעיקר בקרב הנשואים החיים באנגליה. מלבד קשרים משמעותיים עם חברים בישראל, ישראל היא המוקד לכל מערכות הקשרים והביקורים בה תכופים מאד. כלומר הישראלים במחקר הנוכחי מקיימים מערכות קשרים חברתיות טרנס-לאומיות, בין שתי מדינות. קיומם של קשרים אלה מתאפשרים יותר לישראלים החיים באירופה (בשל המרחק הקצר יותר) בהשוואה לאלה החיים בארה"ב. בנוסף, ישראלים מבלים ביחד ומקיימים עזרה הדדית וסוגים שונים של פעילויות חברתיות ותרבותיות אשר אינם מאד אינטנסיביים. ניכר ההבדל בלכידות הקבוצתית הישראלית הגבוהה יותר בקרב המתגוררים באנגליה, לעומת אלה החיים בצרפת, אך גם היא סלקטיבית לקבוצות בעלות מאפיינים סוציו-כלכליים גבוהים בעיקר ולבני הדור הראשון. בקרב הצעירים קיים קושי בשמירת הזהות הישראלית בשל מיעוט מקומות בילוי ומרכזים ישראלים, ובעיקר בשל חוסר רצון למפגש ורצון להתערות בחברה הכללית.

לסיכום, מהמחקר עולה כי קיימים פערים משמעותיים במידת שמירת הזהות היהודית-ישראלית וההיטמעות בחברה הלא יהודית בין הצעירים למבוגרים. בעוד שבני דור ראשון שומרים על זיקתם ליהדות ולישראל, בעיקר באמצעות הקשר ההדוק ששומרים עם ישראל ובאמצעות שימור התרבות הישראלית, הרי שבני "דור וחצי" ודור שני נמצאים בתהליך מתמיד של היטמעות בחברה הלא-יהודית. כמו כן, בעוד ישראלים, בני הדור הראשון נשענים על זהותם הישראלית - כבסיס איתן להמשכיות ישראלית-יהודית בחו"ל, הצעירים וצאצאי הדור הראשון נמצאים במצב שונה ומנגנוני שמירת הזהות היהודית שלהם אחרים ואולי אף פחות יעילים מאלה של הוריהם.

המסקנות היישומיות ממחקר זה הן כי יש לחזק הקשר של הצעירים ליהדות ולקהילות היהודיות בחו"ל על מנת לשמור על המשכיות יהודית. אך מעבר לכך, יש להגביר את זיקתם לישראל בעיקר לעודדם לחזור ארצה. במידה ולא יצליחו הצעירים לשמר את הזהות היהודית-ישראלית שלהם הם ייטמעו בתוך החברה המקומית הלא-יהודית בשיעור גבוה. החזרה לישראל בקרב הדור הצעיר אפשרית ויש בקרבם נכונות גבוהה לכך. לכן יש לנצל נכונות זו על מנת לעודד את הצעירים לחזק את הקשר לישראל ולשקול חזרה אליה כמולדתם.

הישראלים לדורותיהם חלקם הגדול השיב לשאלונים (126) והנתונים עובדו סטטיסטית, ועוד 23 ישראלים רואינו פנים אל פנים – כל זאת על מנת להתחקות אחר מרכיבי זהותם ומנגנוני שמירת הזהות היהודית והישראלית שלהם בארצות חו"ל. בקרב המשיבים לשאלונים היו 42% גברים ו- 58% נשים, בגיל ממוצע 38. מתוכם 48% מתגוררים באנגליה, 42% בצרפת והיתר (10%) במדינות אחרות באירופה. מרבית הנחקרים (76%) ילידי ישראל.

ממצאי המחקר המרכזיים מצביעים על קשרי גומלין שונים עם שלוש קהילות: הקהילה הלא-יהודית המקומית, הקהילה היהודית המקומית וקהילת הישראלים. השוואה בין ישראלים מהדור הראשון, המבוגרים, לישראלים מ"דור וחצי" או דור שני – הצעירים, מאפשרת ניתוח של מגמות שונות של המשכיות יהודית מול הטמעות בחברה הלא-יהודית. היחסים עם הקהילה הלא יהודית, לפי עדותם של הישראלים מהדור הראשון, רופפים ונשענים בעיקר על קשרים כלכליים. בני ובנות הדור הצעיר, לעומתם, מעידים על קשרים הדוקים יותר עם החברה הלא-יהודית. למשל, 23% מהצעירים מקיימים יחסים חברתיים הדוקים עם הקהילה הלא יהודית (בניגוד ל- 8% מקרב הדור הראשון); 33% מקיימים עימה יחסים כלכליים הדוקים (לעומת 26% בקרב הדור הראשון) ו- 30% מבלים את שעות הפנאי שלהם עם חברים לא יהודים (בהשוואה ל- 5% בלבד בקרב דור ראשון).

לגבי מערכת קשרי הגומלין עם הקהילות היהודיות המקומיות, מרבית הישראלים במחקר זה אינם משתייכים וכמעט שאינם פעילים בקהילה היהודית. למעלה ממחצית המשיבים בני הדור הראשון העידו על חוסר מעורבות בקהילה היהודית ורק רבע ציינו כי הם פעילים במידה מסוימת. הניכור מהקהילה היהודית בולט יותר בקרב הצעירים, "דור וחצי" ודור שני: 61% מהנשאלים הצעירים ציינו כי אינם משתייכים לקהילה היהודית במקום מגוריהם ואינם פעילים בה. אשר לשכונות מגורים, הצעירים, חיים בשיעורים גבוהים יותר, מאלה של הדור הראשון, בשכונות לא יהודיות (77% ו- 41% בהתאמה).

בעקבות המעבר לחו"ל ברור להורים, בני הדור הראשון, שעליהם לפעול לחיזוק מנגנוני שמירת זהות יהודית ולשלוח את ילדיהם למסגרות יהודיות, אך אלה אינן תואמות את הלך הרוח החילוני, המאפיין את רוב המשיבים במחקר זה (ובעיקר את האשכנזים שבהם), ומתבצעות בעיקר בשל שיקולים תועלתניים. הישראלים במחקר הנוכחי העידו בצורה מאד בולטת כי מנגנוני שמירת הזהות של היהודים המקומיים משוכללים בהרבה מאלה שלהם. הישראלים תארו פעילות אינטנסיבית של קהילה יהודית מאורגנת ותוססת סביב פעילות בבתי כנסת, פעילות קהילתית וחינוכית ענפה. הישראלים כמעט כולם מבחינים בכך אך לקוחים בפעילות זו חלק מועט בעיקר בהקשר כלכלי וחינוך הילדים. מעט מאד ישראלים ציינו את תרומת הקהילה הישראלית לזו היהודית-מקומית בהוראת עברית בבתי ספר יהודיים (על ידי מורות ישראליות) והבאת תרבות

קול קורא לקהילות המקצועיות של האגודה

האגודה הסוציולוגית הישראלית
מזמינה את החברים/ות להצטרף כחבר/ה חדש/ה
ו/או להעביר מידע רלוונטי **לקהילות המקצועיות**

- לקהילת **חינוך** האגודה מזמינה לפנות לרכות עדיית ליבנה בדוא"ל: soe@post.tau.ac.il
- לקהילת **הדוקטורנטים** האגודה מזמינה לפנות ליו"ר רותי ליפשיץ בדוא"ל: iss.phd.network@gmail.com
- לכל שאר הקהילות המקצועיות האגודה מזמינה לפנות לרכות קהילת בריאות ורפואה ולמזכירת האגודה ליאת מילביצקי בדוא"ל: liatmi@hdq.colman.ac.il

מידע על הקהילות המקצועיות
מופיע באתר האגודה החדש
[/http://israel-sociology.org.il](http://israel-sociology.org.il)

קול קורא לאתר האגודה

האגודה הסוציולוגית הישראלית מזמינה
את החברים/ות

להירשם לאתר האגודה החדש
באמצעות הקישור:

<http://israel-sociology.org.il/index.aspx?id=1958>

כדי ליהנות מכניסה לאזור באתר האגודה
המורשה ל"חברים בלבד",
הכולל: הצעות עבודה, מידעון האגודה
האחרון, מידע על מקורות מימון למחקרים,
מימון אורחים אקדמיים, מלגות
לסטודנטים, מלגות לפוסט דוק וגם לכניסה
למידע נרחב ופורומים של הקהילות
המקצועיות

קול קורא למילון למונחי סוציולוגיה

הוועדה לתרגום מונחים סוציולוגיים לעברית
הוקמה על מנת לספק את הצורך בשפה סוציולוגית
משותפת בעברית של מרצים ומורים, חוקרים

קול קורא לפרס האגודה הסוציולוגית הישראלית לתזה מצטיינת לתואר שני, 2009

בכדי לעודד הצטיינות אקדמית בתחומים מגוונים של
מחקר סוציולוגי, האגודה הסוציולוגית הישראלית מעניקה
שלושה פרסים שנתיים לכותבי תזה לתואר שני: פרס
ראשון בסך 3,000 ש"ח, פרס שני - 2,000 ש"ח, ופרס
שלישי - 1,000 ש"ח. בנוסף לכך, יקבלו הזוכים חברות
חינם באגודה למשך שנה אחת.

לתחרות רשאים לגשת סטודנטים ממחלקות לסוציולוגיה
ואנתרופולוגיה, אשר הגישו את עבודת ה- MA בשנת
הלימודים תשס"ז 2007-2008 וקיבלו עליה ציון 92
ומעלה. רשאים להשתתף גם סטודנטים שאינם
ממחלקות לסוציולוגיה, בתנאי שעבודתם בנושא סוציולוגי
ושהמנחה הינו סוציולוג. סטודנטים אלה ישלחו למזכירות
האגודה רק את שני הפריטים הראשונים שלהלן.
תקציריהם יועברו לוועדת הפרס, אשר תחליט אם לקבל
את העבודה לתחרות. אם תחליט בחיוב, הם יתבקשו
לשלוח עותקים מעבודותיהם.

יש לשלוח את הפרטים הבאים:

- (1) תקציר - גרסה מודפסת וגרסה אלקטרונית של
תקציר העבודה שתשלח לדוא"ל:
liatmi@hdq.colman.ac.il. בדף הכותרת של התקציר
יופיעו: שם העבודה (בעברית ובאנגלית), שם הסטודנט
והמנחים (בעברית ובאנגלית), שמות המחלקה
והאוניברסיטה בה הוגשה העבודה, תאריך ההגשה
(חודש ושנה), אם העבודה איכותנית ו/או כמותנית,
כתובת אישית, דואר אלקטרוני ומספר טלפון למתן
תשובות. הדף הבא יתחיל עם כותרת העבודה (ללא כל
פרטים מזהים אישיים), ובעקבותיה התקציר.
- (2) אישור מהאוניברסיטה המעיד על הציון שניתן
לעבודה.
- (3) 4 עותקים כרוכים של העבודה (רצוי מאד
שהעבודה תודפס משני צידי הדף). באחד מהם יופיעו
פרטים מזהים של הכותב, מנחיו, האוניברסיטה וכו',
בעוד שעל שלושת האחרים יופיע שם העבודה בלבד. אי
רישום הפרטים נועד לשמירה על שיפוט אובייקטיבי.
העותקים לא יוחזרו לשולחיהם.

הכתובת למשלוח העבודות היא:

לידי ליאת מילביצקי, מזכירת האגודה הסוציולוגית
הישראלית, החוג למדעי ההתנהגות, המסלול האקדמי -
המכללה למנהל, ת.ד. 25073, ראשון לציון 75190.

**על העבודות להגיע למשרדי האגודה לא יאוחר מ-
9.10.2008**

הפרס יחולק בטקס שיערך בכנס השנתי של האגודה
הסוציולוגית הישראלית בחורף 2009.

אקדמיים. בהמשך מדווח בדבר תפיסת החופש האקדמי על רכיביו השונים בקרב מורים במכללות האקדמיות לחינוך ולהוראה (לשאלוני המחקר ענו 612 מרצים מעשר מכללות להכשרת עובדי הוראה וחינוך), מוסדות שזכו במעמד אקדמי רק בעשורים האחרונים. המחקר מאפשר הצצה ראשונה אל משמעות המושג, ואל הקשר בין תפיסתו לבין "אקדמיות" המרצים וזיקתם לדת.

אתניות, מגדר ומעמד באקדמיה /נינה תורן (2008), ירושלים : הוצאת כרמל.

אתניות, מגדר ומעמד הם שלושת הבסיסים העיקריים לאפליה ולאי שיוויון הממקמים את היחיד בריבוד החברתי ומעצבים את זהותו. הספר מתמקד בביתוח ההצטלבות וההשפעה ההדדית של גורמים אלו בחיי נשים מזרחיות המועסקות בסגל האקדמי של האוניברסיטאות והמכללות, ועומד על הקשיים המיוחדים שהן מתמודדות עמן בדרך לרכישת ההשכלה הגבוהה ולפיתוח קריירה אקדמית. בעיות אלה נבחנות ומנותחות לא במבט מבחוץ, אלא במסגרת סיפוריהן של המשתתפות במחקר, וכן נחשפות החוויות הסובייקטיביות והמשמעותיות שהנחקרות מחייסות לניסיון חייהן באקדמיה. המחקר מראה שנשים מזרחיות בסגל האקדמי אינן מהוות מקשה אחת ואינן מדברות בקול אחד. יש הבדלים בולטים בדרך שבה הן חוות ומפרשות את התנסותן בדרך אל האקדמיה ובמסגרתה.

הורות במשפט, מאחורי הקלעים של עיצוב הסדרי משמורת וראייה בגירוישים / דפנה הקר (2008), תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד, סדרת מגדרים.

הספר מבוסס על מחקר סוציולוגי מקיף ועשיר, החושף את השדה המשפטי הישראלי שעוסק בגירוישים. הספר מתמקד בתהליכי עיצוב הסדרי משמורת וראייה במסגרת הליך הגירוישים המשפטי. חלקו הראשון של הספר מוקדש לחשיפת תכני הסדרי המשמורת והראייה והתפיסות בקשר לאמהות ולאבהות העומדות בבסיסם. חלקו השני של הספר בוחן את פעילותם ואת כוחם היחסי של הורים, שופטים, דיינים, עורכי-דין, עובדות סוציאליות, ופסיכולוגים הלוקחים חלק בעיצוב הסדריים אלה. חלקו השלישי והאחרון של הספר מוקדש להתארגנויות פוליטיות היכולות להשפיע על המתרחש בשדה המשפטי החולש על עיצוב היחסים בין הורים גרושים לילדיהם ולאתגור המשפט מלמטה על-ידי הורים המעוניינים במשמורת משותפת. בחלק זה גם נדונות ההשלכות של ממצאי המחקר על הדיון הציבורי המתהווה בדבר אפשרות ביטול חזקת הגיל הרך.

וסטודנטים. עד כה תרגמה הוועדה כמעט 2000 מונחים בתחומי סוציולוגיה כגון ארגונים, אתניות, בריאות וחולי, משפחה ותיאוריה.

איננו בטוחים כי מפעל זה מייצג נאמנה גם את צורכי הקהילות המקצועיות. אם יש מונחים חשובים לאחת הקהילות המקצועיות של האגודה, אשר לגביהם יש אי-ודאות או מחלוקת, הוועדה תהיה מוכנה לדון בהם בשיתוף עם יו"ר הקהילה. כדי לקדם את המפעל, אנא העבירו/י רשימת מונחים בלועזית אשר נראית לך מרכזית לתחום התעניינותך אל יו"ר הקהילה הרלוונטית, לפי הפירוט הבא:

1. **קהילת בריאות ורפואה / יו"ר: ד"ר תמי סגיב-שיפטר, דוא"ל: tamas@post.tau.ac.il**
2. **קהילת גוף, מיניות ורבייה / יו"ר: ד"ר דליה אמיר, דוא"ל: msmamir@msec.huji.ac.il**
3. **קהילת הגירה ודמוגרפיה / יו"ר: פרופ' רבקה רייכמן, דוא"ל: raijman@soc.haifa.ac.il**
4. **קהילת הדוקטורנטים / יו"ר: רותי ליפשיץ, דוא"ל: iss.phd.network@gmail.com**
5. **קהילת חינוך / יו"ר פרופ' אברהם יוגב, רכות: identliv@post.tau.ac.il**
6. **קהילת מגדר / יו"ר: ד"ר דליה לירן-אלפר, דוא"ל: liranalper@gmail.com**
7. **קהילת צבא / יו"ר: זאב לרר וד"ר יגיל לוי, דוא"ל: Yagil_I@netvision.net.il**

אפשר לבדוק את הרשימה שהורכבה עד כה בקישור שבאתר האגודה:

<http://israel-sociology.org.il/index.aspx?id=2051>

ספרי סוציולוגיה חדשים של חברי האגודה

אוטונומיה ואחריות פרופסיונלית: תפיסת החופש האקדמי בקרב קבוצות מורים במכללות האקדמיות להכשרת עובדי חינוך והוראה / דרורה כפיר, אלי כהן-ג'ור ואילנה ברוש (2007), תל אביב: הוצאת מכון מופ"ת.

החופש האקדמי הוא אתוס מרכזי של האקדמיה. רבים מפרשים אותו כזכותו של איש האקדמיה ללמוד ולחקור כראות עיניו ולפי שיקולי דעתו בלבד. מחברי הספר מוסיפים לזכותו של האקדמאי לאוטונומיה את חובתו לנהוג באחריות מקצועית.

המחברים סוקרים את התפתחות הרעיון בדבר חופש אקדמי ואת מקומו כיום בסוגים שונים של מוסדות

בודדות ושל אמהות, ודן באחד ממוקדי העירוניות: בזנות, בעוסקות בה וביחס הסובבים אליה. הוא מציע נקודת מבט חדשנית בהיסטוריה החברתית של ישראל – המבט אל השוליים, ומשם אל קהילה עירונית המצויה בתהליכי התגבשות לאומית.

אילו תפיסות של נשיות רווחו בקרב הציבור לגווניו? מה נחשב לפגיעה במוסר, ל"פריצות"? היכן סורטטו הגבולות החברתיים, המוסריים והפוליטיים במרחב העירוני ומה הייתה משמעותם המגדרית? הספר נשים בשוליים מסתמך על מגוון רחב של מקורות ארכיוניים, תיקים משפטיים, כתבי עת בני התקופה וספרי זיכרונות.

ע(ו)ל הסובלנות: מסורות דתיות ואתגר הפלורליזם / עורכים שלמה פישר ואדם סליגמן (2007), תל אביב: מכון ון ליר בירושלים והוצאת הקיבוץ המאוחד.

הספר מציג מקורות רעיוניים ותרבותיים, במעוגנים במסורות הדתיות עצמן והעשויים לשמש תשתית לסובלנות ולדו קיום בין הדתות ובתוכן. מאמרי הספר בוחנים את המשאבים לסובלנות הן באסלאם ובנצרות בהקשר הכללי והן ביהדות בהקשר ההיסטורי ובהקשר הישראלי. חשיבות הספר היא בזה שהוא מספק משאבים לסובלנות גם לאותן חברות שלא מקבלות את הנחות היסוד של הליברליזם החילוני ואף ביקורתיות כלפיו. משאבים אלו חשובים במיוחד היום כאשר הדת ממשיכה למלא תפקיד חשוב בחיים האישיים, החברתיים והפוליטיים של אזרחי העולם במאה ה-21 כמו גם בעימותים הרבים הצוברים תאוצה בכל רחבי תבל.

Clash of Identities: Explorations in Israeli and Palestinian Societies / Baruch Kimmerling (2008), New York : Columbia University Press.

Taking a fresh look at the past hundred years of shared Palestinian and Jewish-Israeli history, Baruch Kimmerling reveals surprising relations of influence between a stateless indigenous society and the settler-immigrants who would later form the state of Israel. Shattering our assumptions about these two seemingly irreconcilable cultures, Kimmerling composes a sophisticated portrait of one side's behavior and characteristics and the way in which they irrevocably shaped those of the other.

Though the studies in this volume span a twenty-year period, Kimmerling remains focused on the clashes, tensions, and complementarities that link Jewish, Palestinian, and Israeli identities. Drawing on his command

הלוואות משכנתא בישראל: כשלים בפירעון / גילת בן שטרית ונעמי כרמון (2007), חיפה: המרכז לחקר העיר והאזור.

הספר עוסק בכשלים בפירעון הלוואות משכנתא, סוגייה שמהווה בשנים האחרונות בעייה קשה ליותר מחמישים אלף משקי בית בישראל. המחקר שעליו נסמך הספר הוזמן ע"י משרד הבינוי והשיכון. כלי המחקר שהופעלו: סקירת ספרות בינלאומית רלבנטית, ניתוח נתונים שהתקבלו (בקושי רב) מן הבנקים, ראיונות עומק עם לווים ושיחות בלתי פורמליות עם "בעלי עניין".

המחקר סיפק, לראשונה בארץ, תמונת מצב מספרית, תוך השוואה למדינות אחרות, וניתח את הגורמים לריבוי כשלים בפירעון הלוואות משכנתא ולחומרת תוצאותיהם. נותחו גורמים הקשורים (א) במדיניות השיכון הישראלית; (ב) בהסדרים חוקיים/תקנוניים בנושאי משכנתאות; (ג) בהתנהגות הבנקים למשכנתאות; (ד) בהתנהגות הלווים. המחקר כולל סדרה של המלצות להסדרת שוק המשכנתאות ולשינויים במדיניות השיכון של הממשלה. ההמלצות גובשו תוך התחשבות בנקודת המבט של הלווים, במיוחד מעוטי ההכנסה שביניהם, אלה אשר רווחתם מהווה יעד עיקרי של משרד הבינוי והשיכון (לפחות, ברמת ההצהרה). מימוש ההמלצות אמור להועיל ללווים, מבלי לפגוע ביציבות הבנקים.

התפשטות ההשכלה הגבוהה בישראל / אברהם יוגב, (2008) תל אביב: אוניברסיטת תל אביב, בית הספר לחינוך, היחידה לסוציולוגיה של החינוך והקהילה ע"ש ישראל פולק.

ההתפשטות המשמעותית של ההשכלה הגבוהה בישראל באה לידי ביטוי בעלייה ניכרת בשיעור הסטודנטים הלומדים באוניברסיטות ובהקמת מכללות המוסמכות להעניק תואר אקדמי. התפשטות זו, שהחלה בשנות התשעים של המאה העשרים, היא ללא ספק אחת המהפכות החשובות ביותר שחלו בחברה הישראלית. ששת המאמרים בקובץ הנוכחי מתארים את השינויים שחלו במערכת ההשכלה הגבוהה, ודנים בהשלכות של שינויים אלה על שאלת שוויון ההזדמנויות. המאמרים השונים עוסקים, כל אחד בדרכו, בסוגיות של צדק חלוקתי על רקע התפשטות ההשכלה הגבוהה בארץ, ומנסים להבין את המשמעות החברתיות של התפשטות זו.

נשים בשוליים, מגדר ולאומיות בתל אביב המנדטורית / דבורה ברנשטיין (2008), ירושלים: הוצאת יד יצחק בן צבי.

הספר נשים בשוליים עוסק בשוליה החברתיים והמרחביים של תל אביב בתקופת המנדט. הספר מתמקד בחייהן של מהגרות, במצוקות היום יום של נשים

Available from Dr. Shapira, The Western Galilee Academic College, PO Box 2125 Acre, 24121, or: shapi_ra@gan.org.il

פרסים ומענקי מחקר לסוציולוגים

האגודה הסוציולוגית הישראלית גאה
בנשיאה החדש

פרופסור סמי סמוחה

על זכייתו בפרס ישראל לחקר הסוציולוגיה
לשנת 2008

זכייתו בפרס ישראל מביאה גאווה וכבוד רב
לאגודה הסוציולוגית הישראלית.
אנו מאחלים לו עוד שנים רבות
של עשייה מבורכת

נוסח ההודעה הרשמית, הנימוקים להחלטה ואפשרות צפייה
בהענקת הפרס מופיעים באתר האגודה בקישור:
<http://israel-sociology.org.il/index.aspx?id=1944>

מברכים מקרב לב
הנהלת האגודה, הנשיאה היוצאת, נעמי כרמון
וחברי האגודה

האגודה הסוציולוגית הישראלית מברכת
את חבר האגודה

פרופ' אורי רם

על זכיית ספרו "הגלובליזציה של ישראל"
בפרס שפירא ל 2008

המהדורה האנגלית של ספרו של פרופ' אורי רם מאוניברסיטת בן גוריון הגלובליזציה של ישראל: מקוורלד בתל-אביב, ג'יהאד בירושלים (Routledge 2007) זכתה בפרס יונתן שפירא לספר הטוב ביותר בלימודי ישראל בשנת 2008. הפרס הניתן מטעם האגודה לחקר ישראל (Association for Israel Studies) הוענק לאורי רם בטקס שנערך בכנס האגודה בניו יורק ב 19 במאי 2008. הספר מציע מסגרת פרשנית כוללת לניתוח החברה הישראלית – פרדיגמת הגלובליזציה – כאשר במרכזו ניתוח ההתפצלות של החברה הישראלית לשתי מגמות נוגדות-משלימות: גלובלית ולוקלית, אזרחית ואתנית, חוקתית וקהילתנית, או במונחים המופיעים בכותרת הספר - "מק'וורלד" לעומת "ג'יהאד". הספר בוחן בין השאר את החלות של המושגים הבאים במציאות החברתית שהתהוותה בישראל מאז שנות התשעים: גלובליזציה-לוקלית, גלובליזציה-לוקלית

of a vast body of sociological literature, Kimmerling explores the phenomena of reciprocal relationships between Jewish and Arab communities in mandatory Palestine; relations between state and society in Israel; patterns of militarism; the problems of jurisdiction in an immigrant-settler society; and the ongoing struggle of Israel to achieve legitimacy as both a Jewish and a democratic state.

By merging Israeli and Jewish studies with a wealth of scholarship on Palestinians and the Middle East, Kimmerling introduces a unique conceptual framework for analyzing the cultural, political, and material overlap of both societies. A must-read for those concerned with Israel and the relations between Jews and Arabs, Clash of Identities is a provocative exploration of the ever-evolving, always-contending identities available to Israelis and Palestinians and the fascinating contexts in which they take form.

Transforming Kibbutz Research Trust and Leadership in the Rise and Decline of Democratic Cultures / Reuven Shapira (2008) , Cleveland: New World Publishing .

The kibbutz society engendered voluminous literature. Dr. Shapira's new book argues that mostly these writings misunderstood essential aspects of the kibbutz. In particular, they did not treat the essentially non-democratic and unchanging higher echelons of kibbutz leaders and elites, and the numerous inter-kibbutz federative organizations and enterprises controlled by them. Nor did they fully grasp the fact that the kibbutz has always been integrated in the wider society and shared many of its norms and beliefs. The anthropologists who studied the kibbutz were profoundly affected by the ideological statements of their interlocutors and, even more so, by the manner in which the socialist work ethos was translated into practice. The book's thorough analysis and explanation of the kibbutz movement as a large social field with two very different sectors, kibbutzim and inter-kibbutz organizations, overcomes these mistakes, can help overcoming kibbutz crisis, and the use of kibbutz lessons for invigorating democratic work organizations elsewhere.

תוכניות לימוד חדשות לתואר שני

תואר שני (M.A.) בסוציולוגיה ואנתרופולוגיה*

התמחות בטכנולוגיה וחברה

באוניברסיטת חיפה

החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת חיפה שמח לבשר על פתיחת תוכנית ללימודי מ.א. עם התמחות בטכנולוגיה וחברה

התוכנית החדשה תעניק לסטודנטים לתואר שני הבנה תיאורטית רחבה של יחסי הגומלין בין טכנולוגיה וחברה, עם דגש על חברות בנות זמננו. הגישה התיאורטית הדומיננטית הכללית במגמה תהיה ההבנייה החברתית של טכנולוגיה (Social construction of technology). במסגרת המגמה נציג וניישם תיאוריות המתרכזות בתפקיד של הסוכן החברתי ושל מבנים חברתיים בתהליך העיצוב והשימוש של טכנולוגיות חדשות. תכני המגמה יהיו, בין השאר:

- ההבניה החברתית של טכנולוגיה (Social Construction of technology).
- סוציולוגיה של מדע וטכנולוגיה.
- אינטרנט, רשתות חברתיות וחברה.
- דפוסי שימוש באינטרנט של קבוצות חברתיות שונות.
- טכנולוגיות פריון והקשרן החברתי והתרבותי.
- תרבות צריכה, טכנולוגיה וסטאטוס חברתי.
- טכנולוגיה וארגוני עבודה.
- הטמעת טכנולוגיות מחשב בארגונים.

לפרטים נא לפנות למזכירות החוג
בטלפון 04-8240995

*כפוף לאישור סופי של מוסדות האוניברסיטה

תואר שני (M.A.) בסוציולוגיה ואנתרופולוגיה*

התמחות בפיתוח ארגוני מערכתי

באוניברסיטת חיפה

מטרת התוכנית היא להקנות לתלמידים התמחות בתהליכי שינוי ופיתוח של ארגונים ובייעוץ למנהלים. הגישה התיאורטית המנחה תוכנית זו היא מערכתית-מבנית, המדגישה תפיסה כוללת של הארגון והסביבה הארגונית.

- התוכנית כוללת לימודים עיוניים, מתודולוגיים ויישומיים
- התוכנית כוללת לימודי הרחבה והעשרה במגוון תחומי-ידע
- התלמידים יחוו התנסות מעשית במסגרת מעבדות וסדנאות
- מועדי הלימודים מותאמים לאנשים עובדים במשרה מלאה

תנאי קבלה

פוסט-פורדיזם, אמרקיניזציה, מקדונלדיזציה, פוסט-מודרניזציה ופוסט-ציונות. המהדורה העברית של הספר פורסמה בשנת 2005 (בהוצאת רסלינג).

הקרן הלאומית למדע ISF

♦ פלדמן ג'קי, אוניברסיטת בן גוריון.
לספר עבר טראומאטי: הדרכה בנושאי השואה והעבר היהודי עבור קהל צעיר במוזיאון יד ושם החדש ובמוזיאון היהודי בברלין.
3 שנים: ₪ 30,000

♦ שטדלר נורית, האוניברסיטה העברית.
תמורות בפונדמנטליזם: ניסוח מחודש של דתיות, מגדר וחברה אזרחית בחברה החרדית בישראל.
4 שנים: ₪ 86,000

המכון הלאומי

לחקר שרותי הבריאות ומדיניות הבריאות

ד"ר אסתר בריינין וד"ר אפרת נטר, המרכז האקדמי רופין.

שימוש במשאבים רפואיים אלקטרוניים באוכלוסיה הבוגרת בישראל: ניתוח של התאמה או פער בין המצוי לבין הנחוץ והאפשרי.
מענק מחקר בגובה 240,000 ₪.

מכון קרן קיימת לישראל

לתולדות הציונות וההתיישבות

פרס על שם שמעון בן-שמשי ז"ל

ד"ר שלמה פישר, זכה בפרס הניתן לחיבור לתואר דוקטור בתחום "תהליכים חברתיים, מדיניים ורעיוניים בישראל מאז הקמת המדינה", שכתבתו הושלמה במשך השנתיים האחרונות ושנמצא כטוב ביותר.

כותרת העבודה: "ביטוי-עצמי ודמוקרטיה באידיאולוגיה הציונית הדתית הרדיקאלית", הגוש לאוניברסיטה העברית בירושלים 2007.
הפרס בסך 10,000 ₪.

איגוד האינטרנטי הישראלי

ד"ר ח'ליל רינאו, המסלול האקדמי המכללה למנהל, ביה"ס למדעי ההתנהגות.
"ישראל ברשת האינטרנט בעולם הערבי: ג'יהאד גלובלי או מנוף עסקי-תרבותי?"

חינוך, כלכלה וכו', אך אינם מצוידים במטרית הידע הרב-תחומי, התיאורטי והמעשי הנדרשת במערכות הממשלתיות, המוניציפאליות, הוולונטריות והפרטיות המטפלות במהגרים. תכנית ה-M.A., מיועדת לאנשי מקצוע אשר כבר עובדים בתחום ההגירה, העלייה והקליטה, או לאלו המעוניינים להשתלב בתחום מרתק זה. **בוגרי התכנית יוכלו להשתלב בארגונים כגון:** משרדי הממשלה, הרשויות המקומיות בישראל, הסוכנות היהודית והג'וינט, ארגוני המגזר השלישי, מוסדות להשכלה, בתי חולים, מתנ"סים, מוסדות תרבות, ארגוני עולים, נותני שירות, מנהלי מערכות, חוקרים ועוד. בראש התכנית עומד פרופ' משה שוקד, בעל שם בתחום מחקר העלייה והקליטה.

המחזור הראשון החל בפברואר 2008 ולומדים בו 22 סטודנטים.

ההרשמה למחזור הבא, המתחיל ללמוד באוקטובר 2008, בעיצומה.

למידע נוסף על התואר: 1-800-800-830
ובאתר של המרכז האקדמי רופין בקישור:
<http://www.ruppim.ac.il/pages/758.aspx>

*כפוף לאישור סופי של מוסדות האוניברסיטה

תואר שני (M.A.) בהתנהגות ארגונית

**בבית הספר למדעי ההתנהגות
במכללה האקדמית נתניה**

בית הספר למדעי ההתנהגות במכללה האקדמית נתניה פותח, באישור המועצה להשכלה גבוהה*, תכנית לימודים איכותית לתואר שני בהתנהגות ארגונית (ללא תזה). תכנית הלימודים מעמיקה בתחום הטיפול בגורם האנושי בארגון ומקנה לבוגריה הבנה בניהול הכלכלי והאסטרטגי של הארגון בשילוב עם ידע ומיומנויות בתחומים התנהגותיים.

ראש התוכנית: פרופ' אהרון צינר

משך התכנית:

הלימודים יתקיימו במשך שנתיים (במהלך 4 סמסטרים)

ימי הלימוד

הלימודים יתקיימו ביום שישי בשעות הבוקר ויום נוסף במהלך השבוע בשעות אחר הצהריים והערב.

תנאי הרישום:

1. בעלי תואר ראשון ממוסדות להשכלה גבוהה המוכרים על ידי המועצה להשכלה גבוהה או בעלי תארים שווי ערך ממוסדות ידועים בחו"ל, במוצק של 80 לפחות.
2. במידה והמועמד אינו עומד בתנאי הקבלה, יוכל לפנות לוועדת חריגים, בצירוף קו"ח והמלצות.

ניתן לקבל פרטים על תכנית הלימודים בטלפון:

אריק - 09-8607813 רפי - 09-8607784

או במרכז מידע: 1-800-225-771 חיוג מקוצר *2443.

ובאתר המכללה: www.netanya.ac.il

* המועצה להשכלה גבוהה אישרה את פתיחת התוכנית, הענקת התואר מותנית באישורה.

** פתיחת התכנית מותנית במספר נרשמים מינימלי.

▪ זכאים להירשם לתוכנית בוגרי תואר ראשון במדעי החברה וההתנהגות שהשיגו ציון גמר של 82 לפחות. הקבלה לתוכנית תיקבע על-פי השיגי המועמד/ת, המלצות, מבחן באנגלית וניסיון מעשי.

▪ המועמדים נדרשים להיות בעלי ניסיון מקצועי בניהול, בפיקוד, בתפקידי מטה או בייעוץ ארגוני של 3 שנים לפחות לאחר סיום התואר הראשון.

▪ מועמדים שאינם בעלי תואר בסוציולוגיה יחויבו בלימודי השלמה בטרם שיתקבלו ללימודים בתוכנית זו, בהתאם לרקע ההשכלתי שלהם.

לפרטים בדבר הרשמה, נא לפנות למזכירות החוג לסוציולוגיה ואתרופולוגיה באוניברסיטת חיפה בטלפון: 04-8240-995 04-8249-506. למידע נוסף על התוכנית ניתן לפנות לראש התוכנית, פרופ' יצחק סמואל: samuel@soc.haifa.ac.il או בטלפון: 04-8249-646

* כפוף לאישור סופי של מוסדות האוניברסיטה

תואר שני (M.A.) בהגירה ושילוב חברתי*

במרכז האקדמי רופין

המועצה להשכלה גבוהה אישרה למרכז האקדמי רופין לפתוח את תכנית הלימודים בהגירה ושילוב חברתי לתואר שני M.A.*.

הגירה בינלאומית היא אחת התופעות המרכזיות המאפיינות את העידן המודרני. מדינות שונות בעולם לומדות להתמודד עם השינויים הדמוגרפיים המהירים המשפיעים על הרבדים הכלכליים, החברתיים והתרבותיים בגבולותיהן. תופעת ההגירה בחברה הישראלית מהווה מרכיב חשוב בזהות הקולקטיבית של המדינה. כמעט מחצית מהאוכלוסייה היהודית כיום, הם דור ראשון של מהגרים.

צעד ראשון לקראת ריכוז התחום נעשה במרכז האקדמי רופין, עם הקמת המכון מחקר להגירה ושילוב חברתי-Immigration And Social Integration IISI, הראשון והיחיד בישראל. המכון פועל משנת 2005 בהצלחה גוברת והולכת וזוכה להוקרה מצד כל הגורמים הפועלים בתחום. המכון שם לעצמו למטרה לקדם את ההוראה והמחקר בתחום הזה.

תכנית הלימודים למאסטר להגירה ושילוב חברתי פותחה לפי סטנדרטים בינלאומיים בדומה לאוניברסיטאות מובילות בעולם החוקרות תחום זה (אוקספורד, סאן דייגו, טורנטו ועוד). התכנית תספק צורך אקדמי מחקרי, לימודי ומקצועי לתופעה מרכזית כלל עולמית זו.

תכנית הלימודים למאסטר שגובשה ברופין, הינה רב-תחומית ומשקפת את אחד התחומים המרכזיים בחברה המודרנית העולמית ובחברה הישראלית בפרט. כגוף אקדמי מוביל, החוקר ומלמד נושאים אלו בישראל, כנונתנו להביא לפיתוח תפיסה כוללת, שפה ודו שיח בין אנשי מערכות ושירות לאנשי מקצוע בתחומים כגון: רווחה, חינוך, בראיות ועוד, הפועלים כיום במנותק זה מזה. מטרת התכנית הינה פיתוח ידע אקדמי רלוונטי וריכוזו במקביל להכשרת פרופסיה מקצועית שתשפר את איכות השירות ואת רמת האפקטיביות של המערכות השונות הפועלות בתחומים אלו.

התוכנית מיועדת לאנשי המקצוע העוסקים בהגירה, באים כיום מתחומי ידע ספציפיים כגון: פסיכולוגיה, קרימינולוגיה,

המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת בר-אילן, מחפשת מועמדים למשרה אקדמית התחלתית, לשנת הלימודים תש"ע, החל מאוקטובר 2009.

על המועמדים להיות בעלי תואר שלישי בסוציולוגיה או בתחומים קרובים, ניסיון בהוראה, ויכולת מוכחת בפרסום בממות אקדמיות בארץ ובחו"ל. עדיפות תינתן למועמדים העוסקים במחקר כמותי בתחומים הבאים: ארגונים, עולם העבודה, מדינת הרווחה ומשאבי אנוש.

להגשת מועמדות יש לשלוח: קורות חיים כולל רשימת פרסומים, עותקים מהפרסומים ו/או פרק מסכם מעבודת הדוקטורט, פרופיל אקדמי קצר (עד שני עמודים) כולל תכניות מחקר עתידיות, רשימת קורסים אפשריים, שמות של שלושה ממליצים (כולל שיוך אקדמי וכתובות אי מייל).

פניות יש לשלוח עד 30.9.2008 עבור ראש המחלקה, פרופסור לריסה רמניק, לכתובת: המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת בר-אילן, רמת גן, 52900. לשאלות אפשר לפנות לפרופסור רמניק בכתובת remenl@mail.biu.ac.il

ליחידת המחקר במכללת סמינר הקיבוצים דרושה חוקרת

על המועמדת להיות בעלת תואר שלישי (או במהלך לימודים לקראת התואר). המשרה חלקית יש לשלוח קורות חיים לדוא"ל research_skb@smkb.ac.il : רק פניות מתאימות תיעננה

הצעות עבודה נוספות מעודכנות במדור הצעות עבודה באתר האגודה

בקישור

<http://israel-sociology.org.il/index.aspx?id=1953&returnID=2173>

האגודה מזמינה את החברים/ות לעדכן הצעות עבודה חדשות באמצעות המייל: liatmi@hdq.colman.ac.il

גליון דצמבר 2008

לקראת הגליון הבא של המידעון, המערכת מזמינה את חברי האגודה לשלוח מאמרים והודעות בנושאים הבאים: כנסים, קולות קוראים לכתבי עת, פרסום ספרים סוציולוגים חדשים, הצעות עבודה לסוציולוגים וזכיה במענקי מחקר עד לתאריך **1.11.08** לכתובת: האגודה הסוציולוגית הישראלית, החוג למדעי ההתנהגות, המסלול האקדמי המכללה למנהל, שד' יצחק רבין 7, ת.ד. 25073 ראשון לציון 75190 או בדוא"ל: liatmi@hdq.colman.ac.il

דוקטורים חדשים לסוציולוגיה

האוניברסיטה העברית

אביבית אגם דאלי - היבטים תרבותיים בפרסומת הישראלית: ייצוגי הנף הפתוח.

אוניברסיטת חיפה

ריקי שין - שיח זכויות חברתיות וצדק חלוקתי בישראל: מאבקים סימבוליים ובריתות פוליטיות בשדה האינטלקטואלי.

הצעות עבודה

Tenure-Track Position at the Department of Sociology and Anthropology, The Hebrew University of Jerusalem

The Department of Sociology and Anthropology seeks to fill at least one tenure-track position beginning October 2009.

The position is open to all specializations in Sociology, Anthropology, Demography and Organization Studies.

A demonstrated capacity to publish high-quality work in prestigious venues is critical. Applicants with insufficient publications may be encouraged to defer their candidacy and apply for a post-doctoral fellowship.

Applicants should submit an academic biography, CV, and at least three letters of recommendation. Application materials should be submitted directly to the chair of the department:

Professor Gad Yair
Department of Sociology and Anthropology,
Hebrew University,
Mt. Scopus, 91905 Jerusalem
msyairg@mscc.huji.ac.il

Applications should be submitted as soon as possible and no later than September 30 2008. We expect to notify candidates by the end of 2008 whether they have been endorsed by the department. Final approval of appointments is expected by March 2009. For more information about our department please visit <http://sociology.huji.ac.il>